

SUDAN PAZAR BİLGİLERİ

T.C.
Ticaret Bakanlığı
Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği
Genel Müdürlüğü

İçindekiler

1. DIŞ TİCARET POLİTİKASI VE UYGULAMALARI	2
2. PAZARIN ÖZELLİKLERİ	15
3. ÖNEMLİ SEKTÖRLER.....	20
4. PAZARDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR VE DİĞER BİLGİLER	30
5. ŞİRKET KURULUŞU VE İŞ YAPMA İLE İLGİLİ BİLGİLER	35

1- DIŞ TİCARET POLİTİKASI VE UYGULAMALARI

Dış Ticaret Mevzuatı (İthalat Rejimi, İhracat Rejimi)

İthalat Rejimi: İthalat, özel anlaşmalarla ayrıca düzenlenmedikçe her 5 yılda bir yayımlanan İthalat rejimi kararı gereğince belirlenen gümrük oranlarına göre gerçekleştirilir. Sudan'da İthalat yapılabilmesi için firmaların İthalat lisansına sahip olmaları gereklidir. İthalat lisansı Sudan Ticaret Bakanlığınca düzenlenir ve iki yılda bir yenilenir. Sudan'da sınai ve tarımsal (hayvancılık ve balıkçılık dahil) üretim amacıyla kurulan ve yatırım teşvik belgesi sahibi olan yabancı sermayeli yatırım şirketleri dışındaki yabancı sermayeli firmaların İthalat yapmaları yasaktır. Yatırım teşvik belgesine sahip yabancı sermayeli firmalar ise yalnızca iştiğal ettikleri fiili üretim sahası ile ilgili hammadde ve ara mallarını İthal edebilirler.

Mer'i İthalat rejimi ve gümrük kanunu gereğince herhangi bir malın İthalatı için İthalatçının, Sudan Merkez Bankası veya herhangi bir ticari bankadan alınacak İthalat formunu (IM), Sudan Metroloji ve Standardizasyon Genel İdaresi'nden (SSMO) alınmış sertifikayı, nihai faturayı, deniz veya hava yolu konişmentosunu, taşıyıcıdan alınacak sevkiyat talimatını, menşe şahadetnamesini, İthalat üzerinde herhangi bir kısıtlama olması halinde yetkili kurumdan alınmış izin belgesini, gümrük İthalat beyannamesini, İthalat lisansını, konteyner ağırlık sertifikasını, çeki listesini, Gümrük Muhafaza çıkış iznini ibraz etmesi gerekmektedir.

İŞlenmiş Altın İthalatı: İŞlenmiş altın İthalatı için Sudan Merkez Bankası'ndan veya herhangi bir ticari bankadan sertifika temin edilmelidir. Bu şekilde ülkeye girebilecek işlenmiş altın miktarı 10 ons düzeyinde olup, bu miktarın üzerindeki işlenmiş altının giriŐi için Sudan Altın Komitesi'nden izin alınması gerekmektedir.

İthali Yasak Olan Mallar:

- potasyum promid,
- kumar makina ve ekipmanları,
- lisansa bağlanmamış silah, mühimmat ve patlayıcı maddeler,
- kullanılmış giyim eşyası, kullanılmış lastikler,
- şaraplar ve diğerk alkollü içkiler,
- medikal amaçla kullanılmak üzere lisansa bağlanmış olanlar dışındaki narkotik mamuller, dolandırıcılıkta kullanılabilecek paralar ve kağıtlar,
- Sudan Sağlık Bakanlığı'nda kayda alınmamış kozmetik mamuller,
- gayri ahlaki ve pornografik görsel materyaller,
- İsrail menşeli mallar.

Geçici Kabul Sistemi: Geçici kabul sistemi ile Sudan'da benzeri olmayan ve ekonomik kalkınma süreçlerinde devlet veya özel şahıslarca ihtiyaç duyulan makine, alet ve malların geçici süre ile İthali düzenlenmiştir. Geçici kabul sistemi dahilinde İthalat yapılabilmesi için, Maliye Bakanlığı ve Gümrükler Genel Müdürlüğü'nün onayı gereklidir. Standart geçici kabul süresi 3 ay olup, ihtiyaç halinde gümrük otoritesince bu süre gerektiğiki kadar uzatılabilir. Geçici kabulden yararlanabilmek için gümrük vergilerinden muafiyet sağlanmasını teminen aynı veya nakdi teminat verilmesi zorunludur.

İhracat Rejimi: Sudan'da ihracat yapılabilmesi de Sudan Ticaret Bakanlığı'ndan İhracat Lisansı alınmasını gerektirmekte olup, İhracat Lisansları iki yılda bir yenilenir. Sudan'da sınai ve tarımsal (hayvancılık ve balıkçılık dahil) üretim amacıyla kurulan ve yatırım teşvik belgesi sahibi olan yabancı sermayeli yatırım şirketleri dışındaki yabancı sermayeli firmaların ihracat yapmaları yasaktır. Yatırım teşvik belgesine sahip yabancı sermayeli firmalar ise yalnızca iştiğal ettikleri fiili üretim sahası ile ilgili mamul maddeleri ihraç edebilirler ve bunların iç piyasada toptan ve perakende ticaretini de yapabilirler.

Mer'î ihracat rejimi ve gümrük kanunu gereğince herhangi bir malın ihracatı için ihracatçının, Sudan Merkez Bankası'ndan veya herhangi bir ticari bankadan alınacak ihracat formunu (EX), ihracat lisansını veya ihracatçı ve ithalatçı arasında akdedilmiş ve Ticaret Bakanlığı'nca onaylanmış olan satış kontratını, nihai faturayı, deniz veya hava yolu konişmentosunu, menşe şahadetnamesini, İhracat gümrük beyannamesini, Ticaret Odası kaydını, konteyner ağırlık sertifikasını, çeki listesini, ibraz etmesi gerekmektedir.

Meyve ve Sebze İhracatı: Yukarıda belirtilen standart belgeler haricinde, Bitki koruma genel idaresinden alınacak sertifikanın, tarımsal karantina ofisinden alınacak sertifikanın, SSMO'dan onaylı kalite kontrol sertifikasının ibrazı gereklidir.

Canlı Hayvan ve Genç Koyun ile Derilerinin İhracatı: Yukarıda belirtilen standart belgeler haricinde, Tabakhaneden alınacak deri türü sertifikasının, veteriner karantinasından sağlık sertifikasının, SSMO'dan onaylı kalite sertifikasının ibrazı gereklidir.

Dişi Deve İhracatı: Toplam deve varlığının en fazla %30'u kadar dişi deve ihraç edilebilir. Dişi deve ihracı için, yukarıda belirtilen standart belgeler dışında Ticaret Bakanlığı Onay Formu ve veteriner karantina sertifikası ibraz edilmelidir.

Susam ve Hibiskus İhracatı: Yukarıda belirtilen standart belgeler haricinde, Bitki Koruma Genel Müdürlüğü'nden alınacak sertifikanın, SSMO'dan alınacak kalite sertifikasının ibraz edilmesi gerekir.

Balık İhracatı: Yukarıda belirtilen standart belgeler haricinde, Deniz Balıkçılığı İdaresi'nden alınan su ürünleri sertifikasının, Karantina ve Etlere Genel İdaresi'nden alınacak sağlık sertifikasının ibraz edilmesi gerekir.

Hurda Demir İhracatı: Yukarıda belirtilen standart belgeler haricinde, SSMO'dan onaylı kalite sertifikasının, Madencilik Bakanlığı Jeoloji biriminden alınacak sertifikanın ibraz edilmesi gerekir.

Altın İhracatı:

- İşlenmiş altın için, Sudan Merkez Bankası ve Sudan Altın Komitesi'nden alınan izin belgesi ve sertifikanın ibrazı gerekmektedir.
- Sudan vatandaşı kadınlar, pasaportlarına kayıtlı olmak suretiyle 10 ons (300) gram işlenmiş altın ziynet eşyasını beraberlerinde yurt dışına götürebilirler.
- İşlenmemiş külçe altının gerçek kişilerce ihracı yasak olup ancak Sudan sermayeli ve altın ihracat izni bulunan firmalarca ihraç edilebilmesi mümkündür.

Gümrük Vergileri

Sudan’da istisnai mallar dışında, aşağıda belirtildiği üzere 4 temel gümrük vergisi oranı uygulanmaktadır.

Tarımsal araç, gereç, alet, makina ve teçhizat için	: % 0,
Hammaddeler için	: %10,
Yarı mamuller için	: %25,
Nihai mallar için	: %40,

Diğer taraftan, yukarıda belirtilen gümrük vergilerine ilaveten ithalatta %3 ek vergi de tahsil edilmektedir. Ayrıca, Sudan Merkez Bankası mal veya vesaik gelmeden peşin ödemeli ithalat yapılmasını yasaklamıştır.

Türkiye ve Sudan arasında vergi indirimlerini de kapsayan Ticari ve Ekonomik Ortaklık Anlaşması imzalanmış olup, anlaşmanın yürürlüğe girmesi için halen her iki ülkenin Parlamentolarınca onaylanması beklenmektedir.

Türk Firmalarının Sudan’a İhracatla İlgili Olarak Bilmesi Gereken Önemli Hususlar:

- ABD ekonomik ve ticari ambargosu Ekim 2017’de ve yine ABD’nin Sudan’a uyguladığı “Terorizme Destek Veren Devletler Listesi” yaptırımları Aralık 2020’de kaldırılmıştır. Hartum’da Ekim 2020’de ilk şubelerini açmış bulunan Ziraat Katılım Bankası, Türkiye ve Sudan arasında olmak kaydıyla ABD Doları veya Avro bazında gerçekleştirilen ticari işlemlere sorunsuzca aracılık edebilmektedir.
- Çok sınırlı sayıda Türk Bankası ile Avro bazında ticari işlem yapılabilen ise de bunu genellikle ülkedeki döviz yokluğu nedeniyle, kendi ihracat geliri de olan, yani bankasına döviz getirebilen Sudanlı firmalar ithalat amaçlı akreditif açtırmak için kullanabilmektedirler. Başka bir deyişle isteyen istediği gibi rahatça ithalat yapamamaktadır. Zira ülkede mutlak bir döviz krizi yaşanmaktadır.
- Para ihracatçıya, Sudanlı ithalatçılar tarafından genellikle uygulanan yöntemde olduğu üzere, Dubai gibi üçüncü bir ülkeden gelecekse, bu tür ödemelerde teslim yeri olarak rahatlıkla Port Sudan belirlenebilir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta, Sudan Merkez Bankası’nın 7 Ekim 2018’den itibaren tüm dış ticaretin akreditifli veya vesaik mukabili gibi yöntemlerle yapılmasını zorlamakta oluşudur. Bu durumda para Dubai’den TT (nakit transfer) olarak gelirse, yani akreditif veya vesaik mukabili ödemeye yöntemlerinden birisi olmaksızın transfer edilirse ve ihracatçı da buna göre mal gönderirse, bu durum Sudan Merkez Bankası regülasyonlarına aykırı olacağı için ithalatçı firma malı çekerken gümrük idaresi ile problem yaşayabilir. İhracat bedelinin peşin alınması halinde bu problem elbette ihracatçıyı bağlamayacaktır ama sürecin bilinmesinde yarar vardır. Zira böyle bir problem halinde ithalatçı firmanın ancak mal bedelinin %20’si kadar bir ceza ödemek suretiyle (gümrük vergisi haricinde) malı millileştirebilme imkânı olabilecektir.
- Bu hususlar dışında, askeri malzeme, silah veya çift kullanımlı bir mal olmadıkça Sudan’a direkt ihracat yapılmasında teorik olarak herhangi bir problem yoktur. Sayılan ürünlerin ihracı ya izne tabidir ya da yasaktır.

- Teorik problem olmasa da Sudan'da pratikte her zaman için beklenmedik bir sorun yaşanması da muhtemeldir. Bu bakımdan en iyisi Sudan'dan veya bu mümkün olmuyorsa üçüncü bir aracı ülkeden akreditif açılarak yapılan siparişler neticesinde malın Sudan'a ihracatının yapılmasıdır.
- Bununla birlikte, eğer ithalatçı genellikle yaygın şekilde yapılmakta olduğu gibi, örneğin Dubai'deki banka hesabı kanalıyla ihracatçının parasını peşin ödüyorsa, sevkiyatı yaptıktan sonra yukarıda da belirtildiği üzere ihracatçının sorumluluğu biter. Mamafih, eğer ithalatçı avans ödüyorsa ve bu avansa karşılık ihracatçı sevkiyat yapmayı kabul etmiş ise gümrükte sorun yaşanması halinde, ihracatçının da parasının geri kalanını almakta sorunun bir tarafı haline düşürülmesi riski doğabilir. İthalatçı malı çekemedikçe ödemenin kalanını yapmaktan da imtina edebilir.

İç Vergiler ve Oranları

Standart ticari faaliyet kurumlar vergisi %15 olmakla birlikte, şirketlerin faaliyet sahasına göre tabi olacakları kurumlar vergisi oranları Türkiye'deki gibi sabit olmayıp, uygulamadaki değişik oranlar ve bazı diğer iç vergiler, raporun "Şirket Kuruluşu ve İş Yapma ile İlgili Bilgiler" başlıklı 5. bölümünde detaylı olarak listelenmiştir.

Ürün Standartları ile ilgili Uygulamalar

Sudan'da ürün standardizasyonu, ölçümü, kalibrasyonu gibi konularda yetkili kurum Sudan Metroloji ve Standart İdaresidir (SSMO). Bakanlar Kurulu İşleri Bakanlığı'na bağlı bulunan kurum 1992 yılında kurulmuş olup standartlar, metroloji, denetim ve ölçümlerle ilgili tüm konularda tam yetkili kamu kurumudur. SSMO, İngiliz Standartları Enstitüsü'nden (BSI) ISO 9001-2008 kalite yönetim sistemi için uygunluk sertifikası ve ayrıca ISO 17025-2005 laboratuvar akreditasyonu (Hartum ve Port Sudan'da 21 laboratuvar) için uyumluluk sertifikası almıştır.

SSMO, Uluslararası Standardizasyon Örgütü (ISO), CODEX Alimentarius Komisyonu, Arap Sanayi ve Madencilik Örgütü (AIDMO), Uluslararası Tahıl Bilimi ve Teknolojisi Örgütü (ICC), Afrika Elektroteknik Standardizasyon Komisyonu (AFSEC), Uluslararası Tarım Hareketi Federasyonu (IFOAM), Ağırlık ve Ölçümler Bürosu (BIPM), Uluslararası Yasal Metroloji Örgütü (OMIL), Uluslararası Elektro-Teknik Komisyonu (IEC) ve Afrika Standardizasyon Örgütü (ARSO) üyesidir. SSMO, ARSO'nun ve İslam Ülkeleri için Standartlar ve Metroloji Enstitüsü'nün (SMIIC) ana kurucularından biri olup ayrıca muhtelif ülkelerdeki eşdeğer kuruluşlarla ve bu arada TSE ile de işbirliği mutabakat zabitleri imzalamıştır.

DTÖ'nün SPS (The Agreement on the Application of Sanitary and Phytosanitary Measures) ve TBT (the Technical Barriers to Trade Agreement) Anlaşmalarına taraf olmanın yanı sıra, SSMO ayrıca Kenya Standartlar Bürosu (KEBS), Kore Standardizasyon Kurumu (KATS), Ürdün Standartlar ve Metroloji Enstitüsü (JISM), Suriye Arap Standardizasyon ve Metroloji Örgütü (SASMO), Mısır Standartlar ve Kalite Organizasyonu (EOS), Suudi Arabistan Standartlar Kurumu, Suriye Standartlar Kurumu (SASO), BAE Standartlar Kurumu (ESMA), Libya Ulusal standartlar Merkezi (LNCSM), Çin Standartları Genel İdaresi (SAC), Uganda Ulusal

Standardizasyon Merkezi (UNBS), Tunus Ulusal Standardizasyon Enstitüsü (INORPI), Etiyopya Standartları Kurumu (QSAE) ile de işbirliği anlaşmaları imzalamıştır.

Önemli bir kurum olan SSMO'nun iletişim bilgileri aşağıda belirtilmiştir.

Sudanese Standards and Metrology Organization

P.O. Box 13573 Khartoum/Sudan

Tel: +249 183 777 480 ; Fax: +249 183 774 852 ;

E-mail: ir-ssmo2012@hotmail.com

Web: <http://www.ssmo.gov.sd>

Test Etme, Muayene ve Belgelendirme

Tüm test etme, muayene ve belgelendirme işleri SSMO'nun Hartum'daki merkezi ve Hartum Havaalanı ile Port Sudan Limanı yanında, ülke içindeki muhtelif noktalardaki toplam 21 adet laboratuvarında yapılmaktadır.

Sudan'ın sevkiyat öncesi zorunlu denetimi yoktur. Ancak, tüm ithalatçıların Sudan Ticaret Bakanlığı'ndaki İthalat/İhracat Sicili'ne kayıtlı olması gerekmektedir. Genellikle ithalatçıların SSMO tarafından tescillenmiş Uluslararası Kargo Müfettişleri tarafından verilen bir Sevkiyat Öncesi Denetim Sertifikasına sahip olmaları tavsiye edilir. Kargonun gümrük işlemlerinin tamamlanması için SSMO kargodan numune almakta ve alınan numuneyi analiz için yetkili laboratuvara göndermekte ve sonuca göre işlemi onaylamaktadır.

Sudan'ın ithalatında SSMO'nun rolü aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

- Standartların hazırlanması ve onaylanması,
- İlgili birimlerle koordinasyon sağlanması (Sudan Merkez Bankası, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Ticaretle ilgili meslek kuruluşları vb.) ve bu birimlere Sudan standartlarına uygun malların ithalini garanti etmek için standartların bildirilmesi,
- Sevkiyatın SSMO standartlarına uygunluğunu sağlamak için tüm ülke giriş noktalarında ithalatta standartlara uyumun kontrol edilmesi.

İthalatta uygunluk değerlendirmesi teknik veya ticari herhangi bir işlem için sunulan tüm belgelerin kontrol edilmesi ve denetlenmesi ile başlar. Bu süreç, ithalat türüne bağlı olarak ticaret şartlarının ve standart gereksinimlerinin karşılanmasına yönelik olarak uygulanmakta olup aşağıdaki safhaları içermektedir.

- İthalatında özel belge gereken ürünlere ilişkin belgelerin denetimi,
- Kargo muhteviyatının ithalat deklarasyonuna uygunluğunun denetlenmesi,
- Gümrük fiziki muayenesi,
- Standartlara uygunluğun sağlanması için ürün numunelerinin alınması,
- Laboratuvar analiz sonuçlarına göre SSMO tarafından uygunluk veya uygunsuzluk belgesi verilmesi.

Standartlar ve Teknik Düzenlemeler: SSMO, yukarıda belirtilen konu başlıkları ile ilgili olabilecek kamu ve özel sektör kuruluşları ile iş birliği içinde, bir karma teknik komite marifetiyle teknik düzenlemelerin ve diğer ilgili konuların geliştirilmesi yolunda faaliyet gösteren ana koordinasyon kuruluşudur.

Geçmişte her bir Bakanlık kendi görev alanına giren mallarla ilgili bağımsız bir mevzuat ve teknik düzenlemeler uygulamakta ve ithalatçılar gümrük prosedürlerini yerine getirebilmek için ürüne göre farklı Bakanlıklardan onay almak zorunda kalmakta iken şu anda DTÖ'nün regülasyonlarına uyumlu şekilde Sudan Hükümeti "tek pencere" uygulamasına geçmiş bulunmaktadır. Buna göre SSMO bünyesindeki oluşturulan ve değişik kamu birimlerinden de üyeleri bulunan bir karma komite eliyle tüm teknik düzenleme mevzuatının hazırlanması sistemine geçilmiştir.

Akreditasyon: Sudan Akreditasyon Konseyi (The Sudanese Accreditation Council – SDAC) akreditasyon uygulamalarından sorumlu olan ve yakın zaman önce kurularak halen ILAC ([International Laboratory Accreditation Cooperation](#)) tarafından sertifikalandırılmak için çalışmalarını sürdüren bir kuruluştur. Halihazırda, özellikle ISO 17025 standartlarını haiz, "uygunluk değerlendirmesi" yapabilecek Sudan'da yerleşik laboratuvarlara lisans verebilme imkanına sahip olabilmek için uluslararası onay alabilmiş değildir.

Ürün Güvenliği: Temel olarak SSMO'nun yetki ve sorumluluğunda olmakla birlikte, ürünün özelliğine göre diğer ilgili Bakanlıklar da görev alabilmektedirler. (Aşağıdaki ithalat denetimi maddesinde ayrıca açıklanmıştır.)

İthalat Denetimi: İthalatta teknik düzenlemelerle ilgili temel denetim organı SSMO olmakla birlikte, ürünün özelliğine göre ilgili Bakanlıklar da görev alabilmektedirler. Bununla ilgili detaylar aşağıdaki [Liste III](#) belirtilmiştir.

Piyasa Gözetimi ve Denetimi: Sudan'da iki tür piyasa gözetimi ve denetimi mekanizması mevcuttur. Bunlar Endüstriyel Gözetim ve Denetim ile Hizmetlerin Gözetim ve Denetimi olarak belirlenmiştir.

Endüstriyel gözetim tüm üretim tesislerini hedef almaktadır. Bu gözetim ve denetim işlevi SSMO'nun Ekonomik İstihbarat ve Tüketicinin Korunması birimince yerine getirilir. Süreç fiziki muayene ile başlar ve laboratuvar analizi ve cihazların kalibrasyonu ile tamamlanır.

Hizmetlerin Gözetim ve Denetimi ise otel, restoran, kafe, alışveriş merkezi ve süpermarket gibi hizmetler sektöründe faaliyet gösteren tesisleri hedeflemektedir. Süreç, işyerlerinin, hijyen koşullarının, depolama şartlarının, raf ömrü ve ürün sunumu gibi unsurların incelenmesini ve denetlenmesini kapsar.

İlgili Mevzuata Ulaşabilme İmkanları: Sudan istatistiki veri ve mevzuat bilgisi bakımından hemen hiçbir basılı ve elektronik kaynağın bulunmadığı bir ülkedir. Sudan'da yukarıda ifade edilen bilgilere ulaşabilmenin tek yolu ilgili idarelerle yüz yüze görüşme yapmak ve kişisel dostluk ilişkileri kurmak suretiyle bilgi teminine gayret etmek veya daha önce yukarıda sıralanan prosedürlerle ilgili işlem yapmak durumunda kalmış girişimcilerin deneyimlerinden

faýdalanmaktır. Bununla birlikte, SSMO'nun <http://www.ssmo.gov.sd> adresli linkinde bazı bilgilere yer verilmiştir.

Türkiye'den İhracatta Zorunlu Belgeler:

Ülkeye ithal edilecek ürünün "ilave ithalat düzenlemesine tabi stratejik ürün" sayıldığı durumlarda, yukarıda yer alan "İthalat Rejimi" bölümünde listelenenler dışında aranan ilave belgeler aşağıdaki gibidir.

- SSMO tarafından onaylanmış uluslararası bir gözetim şirketinden alınmış Sevk Öncesi Gözetim Belgesi (Pre-shipment certificate - PSI) veya,
- Sudan dışındaki akredite bir laboratuvardan (Örneğin Türkiye'de TSE veya Suudi Arabistan'da SASO vb. gibi) alınmış sertifika veya,
- SSMO bünyesindeki Ulusal Standartlar departmanından alınmış analiz sertifikası.

Zorunlu belgelendirme talep edilen ürünler	Talep edilen belgenin mahiyeti (CE, helal sertifikası, diğer)	Söz konusu belgeleri veren/düzenleyen kurum/kuruluş	Kabul gören diğer ülkelere ait belgeler
LİSTE I 1. Buğday 2. Buğday unu 3. Bitkisel ve hayvansal yağlar 4. Margarin ve katı yağlar 5. Beyaz çimento 6. Granit 7. İnşaat çeliği 8. Asfalt 9. Mermer 10. Haşere ilaçları 11. Gübreler 12. Matbaa mürekkebi 13. Bütün şeker türleri 14. Yeni model araçlar 15. Yeni model ağır iş makinaları	Sevk Öncesi İnceleme Sertifikası (PSI)	SSMO tarafından onaylanmış Uluslararası Gözetim Şirketleri (Ek-1)	Yukarıda sıralanan ve SSMO'nun üyesi olduğu uluslararası kuruluşlar ve muhtelif ülkelerle imzalanmış mutabakat zabitleri çerçevesinde ilgili ülkelerin TSE işlevindeki resmî kurumları
LİSTE II 1. Taşıt araç lastikleri 2. Her türlü fanlar 3. Soya proteini 4. Yem ve katkı maddeleri	Sevk Öncesi İnceleme Sertifikası (PSI) veya yukarıda sıralanan alternatif yöntemlerden	Aşağıda belirtilen 3 yöntemden herhangi birinin seçilmesi yeterlidir.	Yukarıda sıralanan ve SSMO'nun üyesi olduğu uluslararası kuruluşlar ve muhtelif ülkelerle imzalanmış mutabakat zabitleri çerçevesinde

5. Ahşap 6. Boya 7. Sıhhi tesisat malzemeleri 8. Matbaa mürekkebi 9. Beton katkı maddeleri 10. Buzdolapları ve derin dondurucular 11. Klimalar 12. Bilgisayarlar, çevre birimleri ve aksesuarları 13. TV ve ekranlar 14. Çamaşır makinaları 15. Fotokopi makinaları ve aksesuarları 16. Elektrik anahtarları ve panelleri 17. Ev araç gereçleri 18. Elektrik kabloları Not: LİSTE II harici her türlü ürünün de ülke genelindeki SSMO laboratuvarlarınca analizi zorunludur.	birine göre alınmış analiz sertifikası	1. SSMO tarafından onaylanmış Uluslararası Gözetim Şirketleri (Ek-1) 2. ISO 17025:2005 akreditasyonunu haiz bağımsız laboratuvarlardan alınacak analiz sertifikası (Bu sertifikalarda GTİP kodunun mutlaka belirtilmesi gerekmektedir.) 3. SSMO'nun iş birliği anlaşması yaptığı ülkelerin akredite bağımsız laboratuvarları veya bu ülkelerin TSE işlevindeki resmî kurumları	ilgili ülkelerin TSE işlevindeki resmî kurumları
---	--	--	--

Helal Belgelendirmesi Gereken Ürünler: Karkas veya işlenmiş et, işlenmiş gıda mamulleri, taze veya işlenmiş sebze ve meyveler, bal ve kozmetik mamulleri, gıda ve ilaç imalatında kullanılan hammadde ve yarı mamul maddeler.

Helal Belgesi Geçerli Kabul Edilen Kuruluşlar: Sudan dışında, Helal sertifikası düzenlemeye yetkili kılınmış herhangi bir kamu kuruluşundan alınan belgeler. (Örneğin TSE, TÜBİTAK gibi kuruluşlarca düzenlenecek belgeler.)

Helal Standartlarına Uygunluk: OIC ve SMIIC standartlarına uygunluk aranmaktadır.
Ürün Güvenliği Denetimleri: Sorumlu kurum SSMO'dur.

Sevk Öncesi İnceleme Sistemi

Ürünler: Sudan'da yukarıda belirtilen hususlar dışında ürün güvenliğine dönük başka uygulamalar mevcut değildir. Daha önce de ifade edildiği üzere, [LİSTE I](#) ve [LİSTE II](#)'de yer alan ürünler için sevk öncesi inceleme yaptırılması gerekmektedir.

Çalışılan Gözetim Şirketleri: Sevk öncesi inceleme SSMO tarafından onaylanmış uluslararası gözetim şirketlerince yapılmakta olup bunlara ilişkin liste [EK-1](#)'de yer almaktadır.

İthalat Denetimi

İthalatta Uygunluk Değerlendirmesi İçin Aranılan Belgeler: Yukarıda belirtilen laboratuvar analizi ile standartlara uygunluğun denetlenmesinden önce, ürünün belgelerinin Sudan standartlarına uygun olup olmadığını kontrol etmeyi amaçlayan belge kontrol sistemi aşağıdaki gibidir.

Zorunlu Belgeler:

- Uygunluk Değerlendirmesi Talebi (İstek başlıklı kâğıtta olmalı ve damgalanmalıdır. Talep standartlar departmanı yöneticisine iletilmelidir.)
- Analiz Sertifikası (veya ekipman ve makineler için Teknik Standartlar Kataloğu). Bu belge uygunluk değerlendirme yapıldığında verilir. Sertifika, analizin yapıldığı laboratuvarın adı ve adresi de dahil olmak üzere başlıklı kâğıtta ve damgalanmış olmalıdır. Sertifika, uygunluk değerlendirme için amaçlanan ürün adını içermelidir. Sertifikanın verildiği tarih açıkça tanımlanmalıdır. Menşe ülke açıkça belirtilmelidir. Teknik Standartlar Kataloğu ürünün tam açıklamasını içermeli, imalat şirketinin adını ve üretildiği ülkeyi belirtmelidir.

Zorunlu Olmayan Belgeler: Ürünün adını ve Analiz Sertifikasına veya Teknik Standartlar Kataloğuna uygunluğu belirten proforma fatura.

İlave Belgeler: Bu tür belgeler, yukarıda belirtilen belgelere ek olarak belirli gıda ürünlerine özgü olup, aşağıdaki gibidir.

- Hayvancılık Bakanlığı'ndan izin,
- İhracatçı ülkede Sudan Büyükelçiliği'nce onaylı, ihracat ülkesi sağlık sertifikası,
- Raf ömrü sertifikası,
- Radyasyon analizi sertifikası,
- Kökenli Helal kesim sertifikası (tavuk ve kırmızı et durumunda),
- GDO bulunmadığını gösterir belge,
- Ticari fatura.

Uygunluk Değerlendirmesi Süreci:

- Uygunluk değerlendirme başvurusu,
- Prosedür ücretinin ödenmesi,
- Ürünün standartlara uygun olması halinde genellikle 24 saat içinde uygunluk belgesi düzenlenmesi,

- Ürünün standartlara uygun olmaması halinde daha ileri istişare için uygunluk değerlendirmesinin Teknik Komiteye sunulması.

Ürünler: Silahlar ve patlayıcılar dışındaki tüm ithalat SSMO'nun denetimine tabidir. Silah ve mühimmat ithalatının denetimi yalnızca İçişleri Bakanlığı'nca, patlayıcı ithalatının denetimi ise yalnızca Savunma Bakanlığınca ifa edilir. İthalatında izin ve denetim gereken diğer ürünler ve yetkili kurumlar aşağıdaki [LİSTE III](#)'te belirtilmiştir.

Denetimi Yapan Kurum ve Kuruluşlar: Yukarıdaki maddede açıklanan ürünler dışında kalan maddelerin denetimi SSMO tarafından yapılmakla birlikte, aşağıda [LİSTE III](#)'te belirtilen ürünlerin ithalatında ayrıca muhtelif kamu kurumlarından izin alınması gerekmektedir.

LİSTE III – İTHALATTA İZİN GEREKEN ÜRÜNLER VE YETKİLİ KURULUŞLAR	
İlaçlar, Tıbbi Malzeme ve Ekipmanlar, Veteriner İlaçlar, Aşılar	1. Milli Eczacılık ve Zehir Konseyi Sertifikası 2. SSMO
Kozmetik ürünler ve makyaj malzemeleri	1. Sağlık Bakanlığı 2. SSMO
Gıda ve pastacılık mamulleri, gıda katkıları	1. Sağlık Bakanlığı 2. SSMO
Tarımsal ürünler (taze meyve ve sebzeler ile gübreler)	1. Tarım ve Ormanlık Bakanlığı 2. SSMO
Tohumlar	1. Tarım ve Ormanlık Bakanlığı (Bitkisel karantina Birimi) 2. SSMO
Patates Tohumu	1. Yukarıda belirtilenlere ilaveten Milli Patates Konseyi Lisansı 2. SSMO
Baharatlar	1. Tarım ve Ormanlık Bakanlığı 2. SSMO
Hayvansal ürünler	3. Hayvancılık Bakanlığı 4. Sağlık Bakanlığı 5. SSMO
Canlı hayvanlar	1. Hayvancılık Bakanlığı 2. Gümrükler Genel Müdürlüğü
Baskı kağıtları	1. Fikri Mülkiyet Hakları, Kültürel ve Sanatsal Çalışmalar Milli Konseyi 2. SSMO
Kitap, broşür ve diğer basılı yayınlar, kaset ve cd'ler	1. Fikri Mülkiyet Hakları, Kültürel ve Sanatsal Çalışmalar Milli Konseyi 2. SSMO
Sinema filmleri ve TV dizileri	1. Fikri Mülkiyet Hakları, Kültürel ve Sanatsal Çalışmalar Milli Konseyi 2. SSMO
Renkli Fotokopi Cihazları, Renkli Fakslar ve Renkli Tarayıcılar	1. Kamu Güvenliği İdaresi 2. SSMO

Uydu antenleri, alıcıları ve yardımcı malzemeler	3. Haberleşme ve Bilgi Teknolojileri Bakanlığı 4. SSMO
MP3 ürünler	1. Fikri Mülkiyet Hakları, Kültürel ve Sanatsal Çalışmalar Milli Konseyi 2. SSMO
USB hafızalar	1. Fikri Mülkiyet Hakları, Kültürel ve Sanatsal Çalışmalar Milli Konseyi 2. SSMO
Balık Ağları	1. Sudan Hayvancılık Bakanlığı 2. SSMO
Petrol mamulleri	3. Enerji ve Madencilik Bakanlığı 4. SSMO
Standart spesifikasyon dokümanları	1. SSMO
Jeneratörler	1. Su Kaynakları, Sulama ve Elektrik Bakanlığı 2. SSMO
Silah, mühimmat, havai fişek	1. İçişleri Bakanlığı
Patlayıcılar	1. Savunma Bakanlığı
Haşere ilaçları ve tarımsal sivrisinek kovucular	1. Tarım ve Ormancılık Bakanlığı 2. Sağlık Bakanlığı 3. Milli Böcek İlaçları Konseyi 4. SSMO
Kur'an	1. Sudan Dini İşler Bakanlığı, 2. Kutsal Kur'an Yüksek Konseyi 3. SSMO
Oyuncak	1. SSMO
Ölçme ve Tartma Cihazları	1. SSMO
Kullanılmış Eşya	2. Ticaret Bakanlığı 3. SSMO
Radyasyonlu Maddeler	Sudan Nükleer Enerji İdaresi
Antika Eşya	Sudan Antika Eşya İdaresi
Büyük Elektrik Jeneratörleri	Sudan Enerji Bakanlığı Lisansı
Kullanılmış Yedek Parçalar, Alet ve Edevatlar, Makine ve Ekipmanlar	Sudan Ticaret Bakanlığı
Makine Yağları ve Gaz Silindirleri	Sudan Madencilik Bakanlığı, Petrol Genel İdaresi
Ticari Vasıtalar	Sudan Ticaret Bakanlığı
Şahsi Kullanıma Mahsus Hususi Vasıtalar	Sudan Ticaret Bakanlığı

Denetim Şartları (fiziki kontroller, her parti için, risk esaslı denetim gibi)

- İthalatçı dokümanlarını, ürünün ulusal standartlara uygunluğunun ve evrakın eksiksiz olduğunun tespiti ve onaylanması için Hartum'daki SSMO merkezine (Standartlar Birimi) "Certificate for Initial Conformity" ([EK-2](#)) belgesiyle birlikte sunar.
- Belgeler incelenip onaylandıktan sonra, ithalat konusu mamuller varış yeri gümrüğünde fiziki muayeneye tabi tutulurlar.

- Ürünlerin fiziki muayeneden sorunsuz geçmesi durumunda bu defa mamulden alınacak örnekler ileri safhada analiz için laboratuvara gönderilirler. Laboratuvar test sonuçları da fiziki muayene gibi olumlu sonuçlanırsa sevkiyatın gümrük hattı dışına çıkarılmasına izin verilir.
- Şayet laboratuvar test sonuçları olumsuz ise ithalatçı kontrolün tekrarlanması için yeniden başvuruda bulunabilir veya giderilmesi gereken küçük bir eksiklik var ise (örneğin ürünlerde tek tek gerekli etiketleme yapılışı halde, dış kolide etiketin eksik olması halinde, eksik etiketin ürünlerin konulduğu koliye de yapıştırılması için ithalatçıya imkân tanınır.) bunun tamamlanmasına izin verilir. SSMO kriterlerini karşılamayan durumlarda ithalata müsaade edilmez.

Not: Halihazırda Sudan'da risk esasına dayalı analiz ve denetim yöntemi uygulanmamakta ve tüm ithalat fiziki denetim ve laboratuvar testlerine tabi tutulmaktadır.

Piyasa Gözetimi ve Denetimi

Ürünler: Sudan'da yukarıda belirtilen hususlar dışında ürün güvenliğine dönük başka uygulamalar mevcut değildir. Daha önce de ifade edildiği üzere, [LİSTE I](#) ve [LİSTE II](#)'de yer alan ürünler için sevk öncesi inceleme yaptırılması gerekmektedir.

Denetimi yapan kurum ve kuruluşlar: Sevk öncesi inceleme SSMO tarafından onaylanmış uluslararası gözetim şirketlerince yapılmakta olup bunlara ilişkin liste [EK-1](#)'de sunulmuştur.

Denetim şartları (fiziki kontroller, her parti için, risk esaslı denetim gibi): Halihazırda Sudan'da risk esasına dayalı analiz ve denetim yöntemi uygulanmamakta ve tüm ithalat fiziki denetim ve laboratuvar testlerine tabi tutulmaktadır.

Ambalaj, Paketleme ve Etiketleme

Sudan'da satılacak ithal ürünlerin ambalajlarında Arapça veya İngilizce ürün etiketleri olması zorunludur. Bununla birlikte, ülkenin mevzuat hükümlerinin uygulanması bakımından çok ciddi problemleri bulunmakta olup, piyasada örneğin Türkiye'den iç pazara göre paketlenip Türkçe etiketlenerek raflara konulmuş olan özellikle gıda mamullerini çok sıklıkla görebilmek mümkün olmaktadır. Sudan'da ambalaj gramajları, paket türleri kimi zaman Türkiye'de kullanılan standartlara uygun olmamakta ve Sudanlı ithalatçılar ülkeye özgü ambalaj çeşitlerini talep edebilmektedirler.

Teknik Engeller

Piyasaya arz edilen tüm ürünlerin güvenli ve kaliteli olmasını sağlamak ülkelerin en temel öncelikleri arasındadır. Bu amaçla, ürünlerin uyması gereken teknik kriterler (standartlar ve teknik düzenlemeler) ile ürünlerin bu kriterlere uygun üretildiğini belgeleyen uygunluk değerlendirmesi işlemlerine günümüzde daha fazla başvurulmaktadır. Standartlar, teknik düzenlemeler ve uygunluk değerlendirmesi prosedürleri, sınai, ekonomik ve ticari gelişmeye katkıda bulunan, insan can ve mal güvenliğini korumayı amaçlayan, modern ekonominin ve standardizasyon sisteminin temel taşlarıdır.

Bununla birlikte, standartlar, teknik düzenlemeler ve uygunluk değerlendirmesi işlemleri çoğu zaman insan sağlığı ve güvenliği gibi meşru amaçların ötesinde ticarete teknik engeller olarak adlandırılan ve uluslararası ticaretin serbest akışını olumsuz etkileyen engellere yol açmaktadır. Uluslararası kabul görmüş standartlardan farklı teknik kriterler belirlenmesi ve gerektiğinden katı test ve belgelendirme işlemlerinin zorunlu kılınması bu alandaki en önemli sorunlardır. Şeffaf bir şekilde kabul edilmeyen ve uygulanmayan bu düzenlemeler ihracatçı firmalar açısından ek külfet ve maliyetlere de yol açmakta ve rekabet edebilirliklerini güçleştirmektedir. İhracatta karşılaştığımız ticarete teknik engellerin önlenmesi, sürdürülebilir ihracat artışının sağlanması açısından da önemlidir.

Bu kapsamda, T.C. Ticaret Bakanlığı Ürün Güvenliği ve Denetimi Genel Müdürlüğü internet sayfasında konu ile ilgili ayrıntılı bilgi mevcuttur: (<https://teknikengel.gov.tr/>).

Ticarete Teknik Engeller İnternet Sitesi, ihracatçılarımızın ticarete teknik engeller alanında yararlanacağı ve etkin olarak kullanacağı temel bir platform olarak yapılandırılmıştır. Bu çerçevede; ihracata konu ülkenin ticarete teknik engeller uygulamaları hakkında bilgi sahibi olunabilmekte, ihtiyaç duyulan ülke mevzuat ve uygulamaları hakkında ilave bilgiler Bakanlığımızdan talep edilebilmekte ve ihracatta karşılaşılan ticarete teknik engeller interaktif olarak Bakanlığımıza bildirilebilmektedir. Ticarete Teknik Engeller İnternet Sitesine üyelik suretiyle ilgilenilen ülke ve ürün gruplarına ilişkin taslak düzenlemeler e-posta ile günlük olarak gönderilmektedir. Ayrıca, firmalarımız ihracatlarını olumsuz etkileyebilecek diğer ülke düzenlemelerini taslak aşamasında öğrenip yorum yapabilmektedir. Ticarete Teknik Engeller İnternet Sitesine üyelik ücretsizdir.

2- PAZARIN ÖZELLİKLERİ

Fikri, Sınai Mülkiyet Hakları

Sudan'da fikri mülkiyet hakları ile ilgili yeterli yasal düzenleme vardır. Ticari marka tescili, patent, faydalı model, endüstriyel tasarım ile ilgili tüm fikri ve sınai mülkiyet haklarına yönelik düzenleme ve uygulamalar Sudan Adalet Bakanlığı'na bağlı Fikri Mülkiyet Tescil İdaresi'nce (<http://www.ipsudan.gov.sd/indexEng.html>) yürütülmektedir. Girişimcilerimizin gerek yukarıda belirtilen kamu birimi web sitesinde gerek Fikri Mülkiyet Tescil İdaresi tarafından yetkili kılınmış olan Niletechna (<http://www.niletechna.com>) fikri mülkiyet acentesinde konuyla ilgili bilgiye ulaşmaları mümkün bulunmaktadır. Sudan'la iş yapan firmalarımızın bu ülkede de marka tescillerini yaptırımları faydalı olacaktır.

Marka tescili Adalet Bakanlığı'na bağlı tescil bürosunda yapılmakla birlikte, uygulamada sorun çıktığında hakların sahada korunmasına ilişkin problemlerin yaşanması da mümkündür. Ancak marka sahtekarlığı ile ilgili durumlar genellikle dünya çapında tanınmış markalarla ilgilidir. Örneğin Hartum'da dünya çapında tanınmış bir kahve zincir mağazası markasına benzer yazı, renk ve logo kullanan bir kafe bulabilmek mümkün iken, bu denli tanınırlığı olmayan bir markanın taklit edilmesine hemen hiç rastlanmaz. Sudan'daki fikri mülkiyet hakları konusunda aşağıdaki linkler ayrıca ek bilgi için incelenebilir.

<https://www.aripo.org/member-states/sudan/>

https://www.wipo.int/directory/en/details.jsp?country_code=SD

Dağıtım Kanalları

Sudan'da dağıtım kanalları çok az gelişmiş ve gelenekseldir. İthalatçılar ve yerli üreticiler ya kendi açtıkları iş yerlerinde lokal olarak ürün sunmakta veya geleneksel pazarlarda küçük dükkanlara mal dağıtımını yapmaktadırlar. Mağaza zincirleri, toptan satış noktaları, yapı market zincirleri, büyük çaplı mağazalar, outlet merkezleri, Amazon gibi uluslararası veya muadili yerel on-line dağıtım kanalları yoktur. İthal veya imal edilmiş bir ürünün dağıtılmasındaki temel yöntem, ürünün ithalatçısının veya imalatçısının küçük mağaza sahipleri ve yerel pazarlarla olan kişisel bağlarıdır.

Sudan çok büyük ölçüde karayolu taşımacılığına bağımlıdır. Sudan'ın farklı eyaletlerini birbirine bağlayan yaygın bir ulusal karayolu ağı bulunmaktadır. Bu yol ağının toplam uzunluğu yaklaşık 30.000 kilometre olup, bunun sadece yüzde 20'si asfaltlanmıştır ve asfaltlı olan kesim dahi son derece kötü durumdadır.

Sudan, ülkenin kuzey ve orta kesimlerine hizmet veren 4.725 kilometrelik standart dışı dar ve tek hatlı demiryollarına sahiptir. Ana hat, Mısır sınırındaki Wadi Halfa'dan Hartum'a ve güneybatıya Sannara ve Kosti üzerinden El-Obeid'e, Güney Darfur'da Nyala'ya ve Batı Bahr al Ghazal'da Waw'a uzanmaktadır. Diğer hatlar Atbarah ve Sannar'ı Port Sudan'a ve Sannar'ı Ad Damazin'e bağlar. 1.400 kilometrelik bir hat, Al Gezira pamuk yetiştirme bölgesine hizmet etmektedir. Yağışlı mevsimlerde bazı hatlarda hizmet kesintiye uğrayabilmektedir.

Port Sudan, dış ticaretin birincil giriş ve çıkış noktasıdır. Liman, açık dökme, kuru dökme, sıvı dökme ve konteynerler dahil olmak üzere her türlü kargoyu elleçleyebilmekte ise de fiziki

şartlarının, vinç ve diğer araç gereç donanımının rehabilitasyonuna şiddetle ihtiyaç bulunmaktadır. Uluslararası bir havaalanı da bulunan Port Sudan Hartum'a karayolu ile bağlıdır. 1.600 kilometrelik Büyük Nil Petrol Boru Hattı da Port Sudan'ı Güney Sudan'ın petrol sahalarına bağlamaktadır.

Sudan'ın en büyük uluslararası havaalanları Hartum ve Port Sudan'dır. Ülkede toplam 27 hava limanı vardır.

Dağıtım kanallarından mümkün olan en verimli şekilde yararlanabilmek ve bürokratik engellerin aşılabilmesini kolaylaştırmak için güvenilir bir yerel ortakla çalışılması daima tavsiyeyi şayandır.

Tüketici Tercihleri

Sudan pazarında tüketicilerin büyük çoğunluğu Türkiye'de üretilmiş bir ürünü kalite ile eşdeğer görmektedirler. Türkiye'nin ülke ve marka imajı, ürünlerine duyulan güven çok yüksektir ve Batı Avrupa ülkeleri düzeyinde algılanır. Bu farkındalık bilhassa belirli bir düzeyde alım gücü olan Sudanlılar arasında çok yaygındır. Öyle ki Hartum'un en büyük süpermarketlerinden biri olan bir Türk süpermarketinde Türkiye'den gelmiş olan malların bulunduğu reyonlarda malın menşesine dikkat çekerek ilgiyi artırmak için "Imported from Turkey" yazan tanıtım etiketleri konulduğu gibi, piyasada mal ve hizmet pazarlayan berberden, restoran sahibine, perdeciden, turizm acentesine kadar pek çok iş dalında Türk girişimciler işletmelerine Türk bayrakları ve/veya mal ve hizmetlerinin Türkiye ile olan bağlantısını gösterecek tanıtıcı logolar, tabelalar vs. koymak suretiyle "Ülke Markası"na dikkat çekmek suretiyle ürünlerine olan ilgiyi artırmaktadırlar. Bununla birlikte, ülkede çok ciddi bir ekonomik kriz yaşanmakta oluşu ve döviz darboğazı gibi faktörler tüketici tercihlerinin fiyat odaklı olmasını kaçınılmaz kılmaktadır. Özellikle çok dar gelirli geniş halk kesimleri Çin, Hindistan, Mısır gibi Türk ürünlerine oranla daha ucuz olan malları mecburen tercih etmek durumunda kalmaktadırlar. Üst gelir grubundaki çok sınırlı sayıdaki tüketici kitlesi ise ya doğrudan Batı Avrupa ürünlerini ya da özellikle sinai alanda, makine sektörü ürünlerinde Türk ürünlerini tercih etmektedirler. Yüksek gelir düzeyindeki tüketiciler ve yerel yatırımcılar gerek bireysel tüketim ihtiyaçları gerek işleri nedeniyle ihtiyaç duydukları endüstriyel, tarımsal makina, ekipman ve malzeme temini konusunda kalite kadar satış sonrası hizmet alabilmeye de büyük önem vermekte ve özellikle Sudan'da temsilciliği olan Türk firmalarından tedarik yapmayı tercih etmektedirler.

ABD ve Batı Avrupa menşeli mallar elbette özellikle bahse konu ülkelerin ihtisas sahibi oldukları ürünler itibarıyla prestijli bir "ülke markası" değerine sahip bulunmaktadırlar. Örneğin jeneratör ihtiyacının yüksek olduğu ülkede meşhur bir İngiliz jeneratörünün marka değeri ya da otomobil fren balatası için çok iyi bilinen bir Alman ürününün marka değeri hususunda hiçbir Sudanlı girişimci veya konuyla ilgili tüketiciler nezdinde herhangi bir tereddüt bulunmamaktadır. Hal böyle olmakla birlikte, Ekim 2017'de ABD ambargosunun kaldırılmasına ve Aralık 2020'de ise Sudan'ın teröre destek veren ülkeler listesinden çıkarılmış olmasına rağmen ülkede devam eden siyasi belirsizlik ve istikrarsızlık ile toplumsal huzursuzluk ortamı yanında, 25 Ekim 2021'de görev başındaki devlet başkanı tarafından sivil geçiş dönemi hükümetine karşı yapılan askeri darbenin yarattığı fiili durum çerçevesinde, anılan ülkelerin firmalarınca Sudan pazarına genellikle yatırım yapılmadığı gibi, bu ülkelerin mallarının ülkeye ithal edilmesi konusunda da ciddi problemler vardır. Örneğin, pek çok Alman tedarikçinin

doğrudan Sudan'a mal tedarik etmediği ve bu ülkeden tedarik edilmek istenen bazı ürünlerin Türkiye dağıtıcıları tarafından sağlanabildiği bilinmektedir. Şüphesiz Sudan'ın içinde bulunduğu bu olumsuz durum bir yandan da ülke imajı yüksek olan Türk mal ve hizmetleri açısından ironik şekilde olumlu bir rekabet gücü yaratmaktadır.

Çin malları ile ilgili durum biraz daha farklıdır. Çin'de esasen ödenecek bedelin büyüklüğü ile doğru orantılı olarak her türlü kalitede ürün bulunabilmesi mümkün iken, Sudan pazarında özellikle düşük gelir gruplarına hitap etmek üzere ithal edilen Çin malları genellikle mümkün olduğunca ucuz olanlar arasından seçilmekte olduğundan son derece kalitesizdir. Bu bakımdan piyasadaki marka değerleri de düşüktür. Bununla birlikte geniş halk kesimlerince piyasa fiyatları itibarıyla daha fazla ulaşılabilir olduğundan kaçınılmaz olarak talep görmekte ve bu nedenle de yoğun şekilde ithal edilmektedirler. Hizmet sektöründe de özellikle müteahhitlik alanında Çin firmalarının marka değeri Türk firmalarının marka değerinden oldukça düşük durumda bulunmaktadır. Mal ve hizmet ticaretinde en önemli rakiplerimiz Çin, Mısır ve Körfez Ülkeleridir.

Satış Teknikleri ve Satışı Etkileyen Faktörler

Ülkede şimdilik kredi kartı kullanımı, on-line ticaret portalları, taksitli satışlar, tüketici ihtiyaç kredileri, müşteri sadakati yaratmak için promosyon çalışmaları, AVM'ler, mağaza zincirleri vb. gibi çağdaş pazarlama satış yöntem ve merkezleri bulunmamakta, satışlar bütünüyle tüketicinin nakit paraya sahip olma gücüne bağlı olmakta ve pazarda şahsen araştırıp, ürünleri fiziken incelemek suretiyle mağazada alışveriş şeklinde gerçekleşmektedir. Üretime dönük faaliyetler için mal alacak girişimciler ise ilgili ürünün ithalatçısı veya distribütörü ile yine kişisel temas kurarak satın almalarını yapmaktadırlar.

Öte yandan, Sudan'la ticaret yapabilmeyi kolaylaştırmak adına ticari sorgulama için kullanılacak yerel arama motorları, e-ticaret siteleri, B2B portalları olmaması bir tarafa, istikrarlı çalışan bir internet hizmeti dahi yoktur. Sudan'da herhangi bir özel ya da tüzel kişi; kamu kurumu veya meslek kuruluşu tarafından elektronik ve/veya basılı ortamda yayınlanmış, ücretli veya ücretsiz hiçbir firma bilgisi veri tabanı, GTİP bazında veya NACE sınıflandırmasına uygun olarak derlenmiş firma listesi, ihracatçı ve/veya ithalatçı bilgisi bulunmamaktadır. Ayrıca Compass gibi dünyaca bilinen, ücretli ve uluslararası veri tabanlarında dahi Sudan'a ilişkin herhangi bir firma listesi yer almamaktadır. Sudan'ın gerek Ticaret Bakanlığı gerek ticari meslek kuruluşları da ülkede süregelen askeri darbeler, siyasi istikrarsızlıklar, toplumsal çatışma ve huzursuzluklar, çok sık görevden azledilmeler veya meslek kuruluşlarının kurumsal faaliyetlerinin zaman zaman iktidar tarafından askıya alınması gibi problemler nedeniyle firma listesi, iş insanları listesi, meslek kuruluşları üye listesi vb. gibi çalışmalara odaklanabilme imkanı bulamamaktadırlar.

Türkiye'de faaliyet gösteren ihracatçı/ithalatçı firmalarımızca talep edilmesi halinde temin edilen firma bilgileri ise bütünüyle Ticaret Müşavirliğimizin saha çalışmaları kapsamında zaman içinde derlenebilen ve ilgili iş insanlarından toplanmış kartvizitlerin Müşavirliğimiz veri tabanına dahil edilmesiyle, ancak belirli faaliyet alanları itibarıyla tasnif edilebilmiş olan ve yine mesai yapmaya devam edildikçe de ancak zaman içinde ve meşakkatle güncellenebilen veya genişleyebilen bir özellik arz etmekte olup, masa başında kolayca bulunabilecek sistematik ve hazır firma listesi imkanları olmadığından, tarife cetveli mündericatı 99 fasıl kapsamında bilgi

talep edilebilecek her ürün için ithalatçı bilgisi temin edilebilmesi de ne yazık ki imkan dahilinde bulunmamakta ve bahse konu bilgilerin biriktirilmesi yalnızca ve yalnızca Ticaret Müşaviri'nin tek başına yapabildiği toplantı ve görüşmelere bağlı kalmaktadır.

Diğer taraftan, Sudan'da e-ticaret seçenekleri de gelişmemiş olup, yukarıda sıralanan on-line platformlara benzer şekilde kullanılabilir yerel on-line ticaret platformları da bulunmamaktadır. Bununla birlikte, Sudan'da gerek sosyal hayat gerek iş dünyasında en çok ve en yaygın kullanılmakta olan sosyal medya mecrası, dünyada gelişmekte olan diğer trendlerin aksine, halen Facebook'tur. Aktif pazarlama stratejisinin bir parçası olarak Sudan'da müşteri bulmak isteyen bazı firmalarımızın ürünlerinin tanıtımını yaptıkları Arapça-İngilizce Facebook tanıtımlarını başarıyla kullandıkları bilinmektedir. Bu itibarla, ihracat odaklı firmalarımızın Sudanlı müşterilerce talep edilecek ürünlerin aranması sırasında görünür olabilmesi için Arapça-İngilizce bir Facebook sayfası açması ve burada bilhassa Sudan pazarı ile ilgilendiğine de vurgu yapmasında fayda olabilecektir.

Hal böyle olmakla birlikte, bazı uluslararası nitelikli e-ticaret ve ticari veri sitelerinde çok yoğun olmamakla birlikte Sudan'a ilişkin de ithalatçı bilgisi bulunabildiği bilinmektedir. Bu siteler genellikle aylık, 6 aylık veya yıllık abonelik ücretleri ile ürün/firma bazında ihracatçı ve ithalatçı bilgileri temin etmektedirler. Elbette bütün sitelere üye olmak mümkün olmayacağı için, yapılacak bir inceleme ile firma ihtiyaçlarına en uygun olan bir veya iki platformun tespit edilerek üye olunmasında Pazar araştırmaları bağlamında fayda olabilecektir. Bu sitelerin yıllık maliyeti 200-250 ABD Doları civarında olduğundan 2 siteye üye olunmasının mali yükü yıl bazında çok yüksek de olmayacaktır. Dünya çapında yaygın olarak kullanılan bazı platformlar aşağıda listelenmiştir.

- www.alibaba.com
- www.indiamart.com
- www.eworldtrade.com
- www.globalsources.com
- www.infodriveindia.com
- www.52wmb.com
- www.tradesns.com
- www.ec21.com
- www.tradeford.com
- www.tradewheel.com
- www.go4worldbusiness.com
- www.exportgenius.in
- www.tradekey.com
- www.eximaps.com

Sudan'da fuarcılık sektörü de neredeyse "yok hükmündedir" ve sektörel ihtisas fuarcılığı gelişmemiştir. Bu nedenle Sudanlı iş insanları ile kişisel temas kurulabilmesine imkan verecek şekilde ülkemizdeki meslek örgütlerinin üyelerini Sudanlı meslek örgütlerinin üyeleri ile Türkiye'de veya Sudan'da bir araya getirecek iş forumu, ticaret heyeti gibi etkinliklere ağırlık vermesi isabetli olacaktır.

Kamu İhaleleri

Sudan ne yazık ki dünyanın en fakir ve en az gelişmiş ülkelerinden biridir. An itibarıyla herhangi bir alt yapı/yatırım projesi yürütülemediği gibi hükümetin resmen ilan ettiği bir proje de bulunmamaktadır. Ülke çok ciddi bir ekonomik kriz ve döviz darboğazı içindedir. Diğer bir problem ise herhangi bir proje gündeme gelebilecek olsa dahi bunların ihalelerine ilişkin sürecin takibindeki zorluktur. Esasen kamu ihalelerinin <http://mof.gov.sd> adresli Sudan Maliye Bakanlığı web sitesinde ilan edilmesi beklenmekte ise de Sudan'da hemen hiçbir kamu kurumunun sitesi ya güncel olmadığı ya verimli bir şekilde yönetilmediği ya da web sitesi yönetimi ile ilgilenen bir ekip kurulmaması gibi muhtelif sebeplerle fayda sağlanabilir ya da çalışır durumda değildir.

Sudan'da herhangi bir bilgiye, veriye, basılı veya elektronik ortamda herhangi bir veri tabanına ulaşabilmek neredeyse imkânsızdır. İhale takibi yapılabilecek herhangi bir web sitesi yoktur. Bu nedenle, Müteahhitlik, Teknik Müşavirlik veya ihracatçı firmalarımızın kamu ya da özel kuruluş ihalelerini takip edebilecekleri, ihale duyurusu bulabilecekleri tek bir kaynak dahi bulunmamaktadır. Bu ihaleler yalnızca önemli ulusal gazetelerin kağıt baskılarında küçük bir ilan olarak yayınlandığında ise ihalede istenen doküman ve teminatları sağlayabilmek için yeterli zamanın ise zaten kalmamış olduğu görülmektedir ve ihaleler genellikle en fazla 20 gün kala gazetelerde çıkmaktadır. Bahse konu ihaleler, genellikle Sudan pazarında faaliyet gösteren yerli veya yabancı firmalara ilgili idarenin yeterince önceden özel bilgi vermesiyle sahadaki firmalar tarafından öğrenilebilmekte ve ihale ilan süreci, yalnızca bir şekil şartının karşılanmasını teminen, başka bir deyişle, ihale ilanı yayınlandığında esasen işin hangi firmaya verileceğinin çoktan belirlenmiş olduğu bir süreç dahilinde yürümektedir. Bu nedenle, büyük bir alt ve üst yapı yatırımı, sınai tesisler kurulması ihtiyacı bulunan Sudan'da proje almakla ve/veya olabilecek projelere ihale kapsamında mal tedarik etmekle ciddi şekilde ilgilenen firmalarımız için geçerli tek takip yöntemi, sahada ya kendi elemanlarını ya da Sudan'dan temin edecekleri yerel bir temsilciyi görevlendirmek suretiyle bu kişilerin Bakanlıklar, Sudan Müteahhitler Birliği, ilgili Kamu Kurumları ve Meslek Kuruluşları ile sürekli temasta kalmalarını temin ederek pro-aktif çalışma disiplini içinde olmalarıdır. Aksi halde Sudan'da proje takip edilebilmesi, ana yüklenici veya taşeron olarak Müteahhitlik ve Teknik Müşavirlik projesi bulunabilmesi veya olabilecek projeler için gerek duyulacak malların ihracına yönelik ihalelere iştirak edilebilmesi çok düşük bir ihtimal olarak kalmaya mahkumdur. Nitekim, halihazırda Sudan piyasasında iş yapan Türk firmalarının hemen hepsi sahada bizatihi bulunmak suretiyle proje takibi ve ihale başvurusu yapabilmektedirler.

3- ÖNEMLİ SEKTÖRLER

Ülkenin öncelikli sektörleri: Sudan'ın 2007 – 2031 dönemini kapsayan 25 Yıllık Stratejik Planı ve bu plana uyumlu olacak şekilde tasarlanmış olan 2022 – 2025 dönemini kapsayan 4. Beş Yıllık Kalkınma Planı çerçevesinde ülke açısından en öncelikli olarak kabul edilmiş olan sektörler, Tarım ve Hayvancılık, Madencilik, İmalat Sanayii ve Enerji Üretimi olarak tespit edilmiştir.

Tarım ve Hayvancılık

Tarım ve hayvancılık sektörü Sudan'ın GSYİH'si içinde %20,4 paya sahiptir ve toplam istihdamın yaklaşık %80'i tarım kesiminde çalışırken, ihracatın %48'den fazlasını da tarımsal ve hayvansal ürünler teşkil etmekte ve nüfusun %64'ü de kırsal kesimde yaşamını sürdürmektedir.

Sudan gerek çok verimli geniş toprakları gerek sahip olduğu iklim, arazi ve tarımsal ürün çeşitliliğine geniş imkân sağlayan ayrıcalıklı konumu ile doğal kaynaklar bakımından zengin bir ülkedir. Ülkenin 70 milyon hektar tarım arazisi mevcut olup, bunun ekilebilir arazi büyüklüğü yaklaşık 21 milyon hektar, kalan kısmı ise otlaklardan oluşmaktadır. Sudan 100 milyonu aşan büyük ve küçükbaş hayvan varlığı ile Afrika'nın en önemli ülkelerinden biridir.

Yeraltı su kaynakları ve Nil nehri ile yağmur sezonunda alınan yağmurların tarımsal üretimin çeşitlendirilmesi üzerinde önemli etkisi vardır. Sudan, sebzedden, meyveye, bakliyattan, yağlı tohumlara kadar çok geniş yelpazede tarımsal üretime imkân veren bir coğrafyadır. Tarım alanında ihtiyaç duyulan temel hizmetler, mevcut ve yeni büyük sulama projeleri için sulama, kazı ve kanal inşa hizmetleri, tarımsal faaliyetler ve hasat sonrası hizmetler ile bahçe ürünleri için ayırma ve paketleme hizmetleri olarak sıralanabilir. Hayvancılık alanında ise deri endüstrisi, süt ürünleri üretimi, et üretimi, yem üretimi ve veterinerlik hizmetleri potansiyel vadeden alanlardır.

Sanayi

Sanayi sektörü GSYİH'nin %23,4'ünü oluşturmaktadır. Ülkede her alanda sınai yatırım hamlesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bununla birlikte, halihazırda tarımsal ürünlerin işlenmesi, elektronik montaj sanayii, plastik imalatı, mobilya imalatı, şeker üretimi, et işleme, ilaç sanayi, tabanca, tüfek, obüs, dron gibi hafif savunma sanayii mamulleri imalatı, otomobil ve kamyon montaj endüstrisi Sudan'daki kayda değer sınai faaliyetler olarak sıralanabilir. Özellikle ilaç sanayiinde kendine yeterli çabası içinde olan Sudan'da 27 adet ilaç üretici firma faaliyet göstermektedir. Sudan ayrıca bilhassa Doğu Afrika'da önemli bir sağlık merkezi olma çabası içinde olup, tıbbi yatırımlara da önem atfetmektedir.

Hizmetler

Hizmetler sektörü Sudan GSYİH'sinin %36,3'ünü oluşturmaktadır. GSYİH içindeki ağırlığına rağmen hizmet sektörünün yeterli çeşitlilik, gelişmişlik ve kalitede olduğunu söyleyebilmek mümkün değildir. Tıpkı sınai alanda olduğu gibi hizmetler sektöründe de çok geniş bir yelpazede, turizmden sağlık hizmetlerine, satış sonrası hizmetlerden, bankacılık ve finans

sektörüne, lojistikten, dağıtım kanallarına, e-ticaret platformlarına kadar müşteri ve kalite odaklı yatırım ihtiyacı bulunmaktadır.

Madencilik

Sudan madenler bakımından oldukça zengin kaynaklara sahiptir. Ancak genel olarak maden üretimi, ülkenin büyüklüğüne oranla oldukça küçük çaplıdır. Halihazırda ham petrol ve altın ülkenin temel madencilik sektörü ihracat ürünleridir. Altın madenciliğinin %75'i küçük çaplı arama faaliyetleri ve madenciliği ile yapılmakta olup toplam altın üretiminin %85'i de bu tür küçük çaplı artisanal madencilik faaliyetleri ile sağlanmaktadır. Sudan'ın her bölgesinde madencilik yapılabilmekte olup, özellikle Kuzey Eyaleti, Kızıl Deniz Eyaleti ve Nil Eyaletinde yoğun altın madenciliği faaliyetleri mevcuttur. Damazin bölgesinde ise Krom madenciliği yoğun olarak yapılmaktadır. Darfur bölgesinde ise güvenlik nedeni ile firmalar çalışmamaktadır.

Sudan'ın başlıca maden/mineral kaynakları ve dolayısıyla yatırım yapılması imkân dahilinde olan doğal kaynak rezervleri aşağıda gösterilmiştir.

Değerli Madenler: Altın, Gümüş, Platin

Temel Metaller: Bakır, Çinko, Kurşun

Diğer Metalik Mineraller: Demir, Krom, Manganez, Uranyum, Titanyum, Toryum, Zirkon

Tarımsal Mineraller: Fosfat, Potasyum

Sınai Mineraller: Kireç Taşı, Mermer, Granite, Kaolin, Grafit, Talk, Silika, Kum, Mika, Kalsiyum Silikat,

Sudan'daki verimli maden bölgeleri Madenler Bakanlığınca 7 bölge dahilinde kategorize edilmiş bulunmaktadır.

- Kuzeydoğu Sudan, Kızıl Deniz Bölgesi: Altın, bakır, demir, nadir toprak mineralleri, gümüş, çinko, siyah kum, lal taşı (garnet), alçıtaşı, tuz, talk. (Bu bölgedeki başlıca mineral rezervinin 500.000 metrik ton bakır; 150 ton altın; 4.500 ton gümüş; 1,9 milyon metrik ton çinko olduğu tahmin edilmektedir.)
- Kuzey Sudan Bayuda Çölü: Altın, feldispat, demir cevheri, alüminyum silikat, manganez, mermer, mika, silika.
- Batı Sudan Jebel Marra Volkanik Sahası: Temel metaller, lal taşı, alüminyum silikat, tuz, sülfür.
- Kuzey Wadi Hawar Bölgesi Jebel Abyad ve Jebel Wahib Sahaları: Boksit, kromit, altın, platin.
- Güneydoğu Sudan Mavi Nil Eyaleti Ingessana Bölgesi: Asbest, kromit, altın, manyezit, mermer, talk.
- Güney Kordofan Nuba Dağları: Krom, bakır, altın, manganez, nikel, grafit, mermer, fosfat kayası, talk, uranyum.
- Güneybatı Sudan Güney Darfur Eyaleti Bakır Madenleri Sahası: Bakır, altın, değerli taşlar, uranyum.

Madencilik Sektörünün Yapısı: Sudan'da madencilik yatırımları tüm cevherlere ve madencilikle ilgili sektörlere açık bulunmaktadır. Sudan Madencilik Bakanlığı, madencilik sektöründen beklentileri ve bununla ilgili politikaları aşağıdaki şekilde özetlemektedir.

- Ekonomiyi güçlendirecek GSYİH kaynaklarının çeşitlenmesini sağlamak.
- Katma değer yaratan endüstriyel nitelikli madencilik sektörü tesis etmek.
- Fakirlikle mücadeleye yardımcı olmak ve yeni istihdam olanakları yaratabilmek.
- GSYİH'nin büyümesine katkı sağlamak.
- Özellikle altın madenciliğinde çevresel hassasiyetleri yüksek ve ileri tekniklere dayalı bir işletme politikası yürütmek.
- Yerli ve yabancı sermayenin madencilik sektöründe yatırım yapmalarını cazip hale getirmek.
- Madencilik sektöründe çalışan işçilerin eğitim ve mesleki donanımlarını artırmak.
- Yerel laboratuvarların geliştirilmesini ve yenilerinin kurulmasını sağlamak.
- Jeolojik araştırmaları çoğaltmak ve maden varlığı veri tabanı oluşturarak, mevcut jeolojik maden haritalarının sürekli güncellenmesini temin etmek.
- Madencilik alanında sürdürülebilir gelişmeyi sağlayabilecek ve katma değer yaratabilecek projelere yönelmek.

Maden sektörü yatırımlarının yasal çerçevesi aşağıda özetlenmiştir.

- Maden arama lisansları 5 yıl için verilmektedir.
- Cevher tespit edildikten sonra 25 yıla kadar lisans alınabilmekte ve gerektiğinde uzatılabilmektedir.
- Yatırımcılar tüm tesis ve geliştirme masraflarını üstlenmek durumundadır.
- Tüm madencilik ekipmanlarının gümrükten muaf olarak ithali mümkündür.
- Hisse devri imkânı vardır.
- Stopaj Vergisi muafiyeti bulunmaktadır.

Maden Arama Ruhsatlarına İlişkin Yasal Düzenlemeler: Sudan'da madencilik alanında ihale yapılmamaktadır. İmtiyaz sözleşmesine göre arama ruhsat sahaları verilmektedir. Ruhsat sahaları maksimum 300 km²'dir. Genellikle 5 yıl arama süresi verilir. 3. yılsonunda %50, 4. yılsonunda %25 ve 5. yılsonunda kalan %25 ruhsat alanları terk edilir. Arama sonucuna göre ekonomik bir rezerv tespit edilirse 25 yıllık işletme ruhsatı alınır. İşletme ruhsatları maksimum 2 km²'dir.

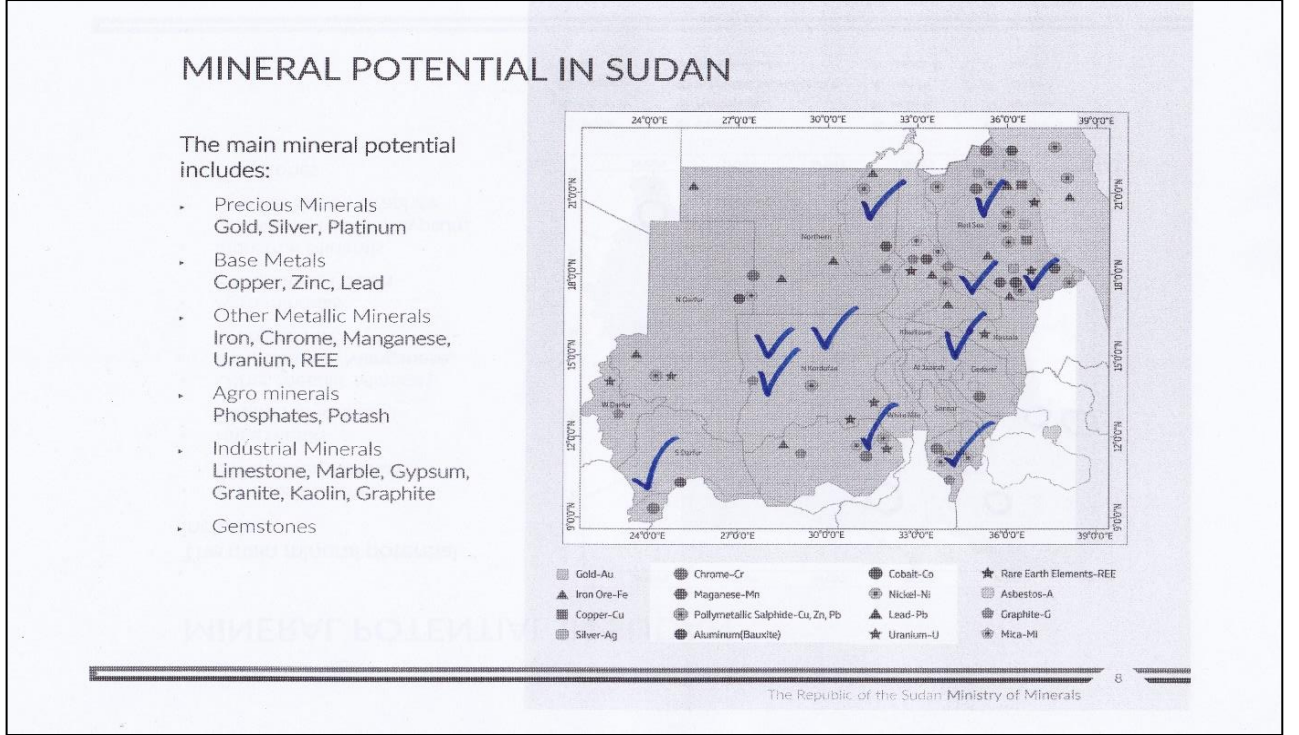
Altın Rezervleri ve Yıllık Üretimi: Sudan'ın hemen her bölgesinde madencilik yapılabilmektedir. Bununla birlikte, altın madenciliği bakımından bilhassa Kuzey Eyaleti, Nil Eyaleti ve Kızıldeniz Eyaleti en yoğun ve verimli bölgeler durumundadır. Her ne kadar Darfur Eyaleti'nde de altın madenciliği açısından kayda değer bir potansiyel olduğu ifade edilmekte ise de bölgedeki siyasi istikrarsızlık ve silahlı çatışmaların yarattığı güvenlik sorunları nedeniyle altın madenciliği şimdilik yapılamamaktadır. Maden Tetkik Arama Kurumumuz bünyesindeki MTAIC firması, Sudan'daki altın arama faaliyetlerini Kızıldeniz Eyaleti'nde sürdürmektedir.

Sudan Madenler Bakanlığı nezdinde yapılan girişimlere rağmen, anılan Bakanlık yukarıda sunulan bilgiler dışında maden sahası spesifik koordinatlarına, cevherin türüne ve saha adına ilişkin herhangi bir bilgi paylaşımından imtina etmiş ve Sudan'da madencilik alanında yatırım

yapmak isteyen Türk girişimcilerin doğrudan Bakanlıklarına yönlendirilmesini salık vermiş ve bu durumda girişimcinin ilgi alanı ve beklentilerine göre, girişimci özelinde bilgi aktarılmasının daha sağlıklı ve amaca dönük bir yöntem olacağını ifade etmiştir.

Dünya altın üretiminin %38'ini sağlayan 20 ülkeden biri olan ve dünya üretiminin %4'ünü gerçekleştiren Sudan, Afrika Kıtası'nda Güney Afrika Cumhuriyeti ve Gana'dan sonra en büyük 3. altın üreticisi durumundadır.

Sudan'ın altın madeni potansiyeli aşağıdaki haritada işaretlenmiştir.

Sudan'ın altın üretimi yıllar itibarıyla aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Sudan'ın Altın Üretimi (TON)	
2016	93,4
2017	107,0
2018	93,5
2019	55,4
2020	35,7
2021	50,0

Yukarıdaki tablonun incelenmesinden de görüleceği gibi, Sudan yıllık 100 ton civarında altın üretebilme kapasitesine ulaşmıştır. Bununla birlikte, 2019 yılında ülkede çok ciddi boyutlara varan mazot tedariki krizi nedeniyle altın üretimi neredeyse yarı yarıya azalmıştır. 2019 yılı sonlarında mazot tedarik krizinin aşılması için hükümet lisanslı petrol ithalatçısı firmalara ek olarak, altın üreticilerine de ihtiyaçları olan mazotu münferiden ithal etme hakkı tanımış ve mazot krizi böylece büyük ölçüde aşılmışsa da bu defa Covid-19 salgını nedeniyle ülkenin 18

Mart – 18 Temmuz 2020 tarihleri arasında çok geniş kapsamlı bir kapanmaya gitmesi nedeniyle altın üretimi 35,7 tona kadar gerileme göstermiş, 2021 yılında ise 50 tona yükselmiştir.

Altın Madenciliğinin Yapısı: Sudan’da altın madenciliğinin %75’i küçük çaplı (artisanal) arama faaliyetleri ve madenciliği ile yapılmakta olup toplam altın üretiminin %85’i de artisanal madencilik faaliyetleri ile sağlanmaktadır. Madencilik Bakanlığı 2015 yılında artisanal madenciliği yıllık olarak yenilenmek kaydıyla ruhsata bağlamışsa da 2016 yılından itibaren bu ruhsatlar yenilenmemiştir. Hal böyle olmakla birlikte, altın üretiminin çok ağırlıklı kısmını oluşturan artisanal madencilik ürününün yasa dışı yollarla ülke dışına çıkmasını önlemek adına bu tür küçük madencilik üretimi fiili olarak ruhsatsız şekilde devam ettirilmekte ve Merkez Bankası bu yolla çıkartılan altının tümünü satın almaktadır.

Altın Madenciliği İçin Üretici Firma (Artisanal Madencilik Dışında) Ruhsatlandırma Süreci: Altın Madenciliği alanında çalışabilmek için, öncelikle düzenleyici ve denetleyici tek kamu kuruluşu olan ve Sudan Madencilik Bakanlığı’na bağlı bulunan “The Sudanese Mineral Resources Limited Company” (SMRC) (<http://www.smrc.sd/en/>) tarafından Sudan Devleti adına onaylanacak bir imtiyaz sözleşmesinin arama yapacak firmaca imzalanması ve altın aranacak sahanın tahsisi ile bu sahada arama yapmak üzere ruhsat alınması gerekmektedir.

Altın cevheri arama ruhsatları 3 yıl ve gerektiğinde uzatılarak en çok 5 yıl için verilmektedir. Cevher tespit edildikten sonra 25 yıla kadar üretim ruhsatı alınabilmekte ve gerektiğinde 5 yıla kadar uzatma yapılabilmektedir. Cevherin bulunarak işletmeye geçilmesi için mutlaka arama şirketinden farklı bir üretim şirketi kurulması ve işletmecilik faaliyetinin bu yeni şirket marifetiyle yürütülmesi gerekmektedir. Ülkemiz kuruluşu olan MTAIC’den örnek vermek gerekirse, halihazırda altın arama faaliyetlerini sürdüren MTAIC’nin altın bularak üretime geçme durumuna gelmesi halinde yeni bir unvan ile yeni bir işletme şirketi kurması ilgili mevzuat gereğidir.

Altın Arama Faaliyetlerine İlişkin Diğer Yasal Düzenlemeler: İmtiyaz sözleşmesine göre arama ruhsat sahaları verilmektedir. Ruhsat sahaları maksimum 300 km²’dir. Genellikle 5 yıl arama süresi verilir. 3. yıl sonunda %50, 4. yıl sonunda %25 ve 5. yıl sonunda kalan %25 ruhsat alanları terk edilir. Arama sonucuna göre ekonomik bir rezerv tespit edilirse 25 yıllık işletme ruhsatı alınır. İşletme ruhsatları ise maksimum 2 km²’dir. Sudan’da madencilik alanında ihale yapılmamakta ve altın aramak isteyen firmalar yukarıda belirtildiği şekilde SMRC ile bir imtiyaz sözleşmesi imzalayarak faaliyete geçmektedirler.

Sudan’da hiçbir şekilde ham cevher veya altın tozu temelinde altın ticareti yapılamamaktadır. Cevher olarak çıkarılan altının gerek Sudan Merkez Bankası’na gerek ihracat yoluyla dış pazarlara satılabilmesi için mutlaka çıkarıldığı tesiste işlenerek külçe altına dönüştürülmesi yasa gereğidir. Bu nedenle üretim faaliyetine geçmiş tüm madencilik firmalarının aynı zamanda çıkarılan cevheri külçeye dönüştürmek üzere, maden sahası üzerinde bir de işleme tesisi kurmaları zorunludur.

Artisanal madenciler ise çıkardıkları cevheri cıva ile yabancı maddelerden arındırmak suretiyle külçe halinde işlemeksizin Sudan Merkez Bankası’na satarlar ve bu tür altın üretimi Merkez Bankası adına işlem yapmaya yetkili toplam 19 adet ruhsatlı altın taciri tarafından artisanal

madencilerden satın alınarak Hartum'daki rafineride külçe haline getirilip Merkez Bankası'na satılırlar. Bahse konu rafineri hakkında aşağıda özet bilgi verilmiştir.

Sudan Altın Rafinerisi: Sudan Gold Refinery Co. Ltd. firması Hartum'da bulunan, 2012 yılında kurulmuş olan, altın ve değerli metaller alanında önemli bir tesistir. Rafineride kilo başına 995,0; 999,0 ve 999,9 saflıkta altın üretimi yapılabilmektedir. Yine rafineri günde 999,0 saflıkta 400 kg gümüş işleme kapasitesine sahiptir. Toplam yıllık işleme kapasitesi 270 – 360 ton arasında bulunmaktadır.

Yabancı Yatırımcıların Sahip Olduğu Hukuksal Güvenceler: Altın madenciliği imtiyaz sözleşmelerinde uluslararası tahkim imkanı vardır.

Altın Madenciliği Konusunda Karşılaşılabilecek Temel Sorunlar: Altın madenciliği yatırımları konusunda en büyük sorun artisanal madenciler ve yerli kabilelerdir. Şu an Sudan'da yaklaşık 2 milyon kişi artisanal madencilik yapmaktadır. İmtiyaz sözleşmesi ile firmalara verilen ruhsat sahalarının içerisinde o bölgede yaşayanlar ve/veya kabile reislerinin izin verdiği artisanal madenciler çalışmaktadır. Bu durum imtiyaz sahibi şirketlerin çalışmalarına ve yatırımlarına ciddi şekilde engel olmakta ve zarar vermektedir. Ülkede yaşanan siyasi istikrarsızlık ve belirsizlikler bağlamında güvenlik güçlerinin ve Madencilik Bakanlığının bu problemle etkin şekilde mücadele edememesi nedeniyle sosyal sorumluluk projeleri kapsamında çalışma yöntemleri geliştirilmesi veya belli miktarda ödemeler yaparak kabileler ile anlaşma yoluna gidilmesi ve imtiyaz sahası dahilinde yaşayan yerel işçi istihdamı gibi uygulamalara başvurulabilir.

Altın Madenciliğinde Kamu Hakkı: Yukarıda da belirtildiği üzere, Sudan'da ham cevher olarak altının ticari faaliyete, iç veya dış ticarete konu olması mümkün değildir. Bununla birlikte tüm altın sahaları arama şirketlerine elbette devletçe tahsis edildiği için, fiili sonuç devletin cevher üzerinde tam anlamıyla hak sahibi olması şeklinde tezahür eder. Her ne kadar aşağıda açıklanacağı üzere devlet bu hakkını belirli vergilendirme ve ücretlendirmeler karşılığında şirketlere belirli bir zaman dilimi için imtiyaz sözleşmesi ile tahsis ediyorsa da imtiyaz sözleşmesini yapıp yapmama iradesi bütünüyle ilgili kamu otoritesine aittir.

Altın Arama ve Üretim Şirketlerinin Vergilendirilmesi ve Devlet Payı: Arama faaliyeti olumlu sonuçlanıp, üretim süreci başladığında ve yatırım maliyetleri indirilerek ilk net kar elde edildiğinde, altın üretim şirketi çıkardığı cevherin fiziki miktar olarak %7'sini üretim sahasında kurmak zorunda olduğu işleme tesisinde külçe altına çevirmek suretiyle doğrudan CMRC'ye devlet payı olarak bila bedel teslim etmek zorundadır. Ayrıca CMRC ile imzalanan imtiyaz sözleşmesi gereğince, net kar üzerinden anlaşmada belirlenen orana göre %18 ila %35 oranında kar ortaklığı payının da nakden Sudan Poundu olarak ödenmesi gerekmektedir. Başka bir deyişle CMRS işletme faaliyetinin hiçbir masraf sürecine dahil olmadığı halde net kar üzerinden kar ortaklığı payını tahsil etmektedir. Ülkemiz kuruluşu MTAIC firması için bu kar ortaklığı payı imtiyaz sözleşmesinde en düşük oran olan %18 olarak belirlenmiştir. Sudan'da bir altın madeninin ortalama kara geçme süresi 4 yıldır. Bu durumda, genellikle 4 yıl sonunda hem %7'lik fiziki üretim payı hem de imtiyaz sözleşmesinde belirtilen kar payı parasal değer olarak CMRC'ye ödenmeye başlanır. Diğer taraftan, üretime geçilir geçilmez, kar edilip edilmediğine bakılmaksızın yıllık toplam üretimin %2,5'i de yine işlenmiş külçe altın şeklinde

Zekat Vergisi olarak tahsil edilmektedir ki bu da kara geçilmesinden itibaren ödenecek olan %7'lik külçe altın payı ile birlikte fiili devlet payını %9,5 seviyesine yükseltmektedir.

Altın Üreticilerinin Vergilendirme Sonrası Üretimlerini Değerlendirmesi Prosedürü: Yukarıda ifade edilmeye çalışıldığı üzere, üretici firmalar kara geçtikten sonra toplam fiziki üretimlerinin %9,5'ini (%7 devlet payı + %2,5 zekat vergisi), tesislerinde külçe haline getirmek zorunda oldukları işlenmiş ürün olarak CMRC'ye fiziken teslim ettikten sonra, ellerinde toplam üretimden kalan %90,5 oranındaki fiziki ürünün %30'unu da Sudan Merkez Bankası'nca altın ticareti için ayrıca günlük olarak belirlenen Dolar/Sudan Poundu kuru üzerinden Sudan Merkez Bankası'na satmak zorundadırlar. Geriye kalan %70'lik kısım üretici firma tarafından serbestçe ihraç edilebilir. Sudan Ticaret Bakanlığı zaman zaman ihracat bedelinin Sudan'a getirilmesi yolunda uygulamalar yaparken, zaman zaman da Sudan'a para transferi konusundaki fiili zorluklar nedeniyle ihracat bedellerinin üretici firmanın yurt dışı hesabında tutulmasına izin verebilmektedir. Bununla birlikte, yurt dışında tutulacak ihracat bedelinin yalnızca altın üretiminden kaynaklanacak harcamalar için kullanılmasına izin verilir ve hesap hareketlerinin 3 aylık banka dekontları ile ne amaçla kullanıldığının tevsik edilmesi zorunlu tutulur.

Üretilen Altının Yasa Dışı Yollarla İşlem Görmesi: Sudan'da çıkartılan cevher, üreticinin işleme tesisinde külçe altına dönüştürüldükten sonra 3 anahtarla açılabilen bir depoda tutulur. Anahtarların biri üreticide, biri Maden Bakanlığı temsilcisinde, diğeri de İstihbarat Teşkilatı elemanında bulunur. Üretimden devlete aktarılacak %9,5'luk fiziki payın tahsilatı için 3 anahtarla bu deponun açılması gerekmektedir. Bu itibarla imtiyaz sözleşmesi ile üretim yapan firmaların üretimlerini yasa dışı yöntemlerle ülke dışına çıkartmaya tevessül etmeleri son derece istisnai bir durumdur. Ancak artisanal madencilik alanında devlet fiziki payı %15 olduğu ve %2,5 oranında zekat vergisi ile birlikte bu pay %17,5'e yükseldiği için, üretim kapasitesi sınırlı küçük madencilerin yasa dışı yollara başvurmasının yaygın olduğu bilinmektedir. Artisanal madencilerin ihracat yapma hakları yoktur ve %17,5 oranındaki fiziki üretim paylarını ödedikten sonra elde kalan üretimlerinin de tamamını Sudan Merkez Bankası'na satmaları yasa gereğidir.

Üretici Firmalara Tanınan İmtiyazlar: Artisanal madencilik dışında kalan ve imtiyaz sözleşmesi ile altın üreten yerli veya yabancı sermayeli firmalar,

- Yukarıda ifade edilen fiziki devlet katkı paylarını ödedikten sonra kalan üretimlerinin %70'ini ihraç etme imkanına sahiptirler.
- Tüm yatırım ve üretim süreçleri boyunca, arama, üretim ve işleme faaliyetleri için gereksinim duyacakları girdilerin gümrük vergisinden muaftırlar.
- Yukarıda sayılan fiziki devlet katkı payları ve CMRC'nin bilanço net karı parasal kar payı tahsilatının dışında, normalde imalat sektörü için uygulanan %15'lik kurumlar vergisinden 10 yıl boyunca muaftırlar.

Enerji

Sudan'ın enerji sektörü daha ziyade geleneksel kaynaklara dayalı olmakla birlikte geleneksel olmayan yenilenebilir enerji kaynakları alanında da önemli bir potansiyeli bulunmaktadır.

Geleneksel Kaynaklar

- Elektrik enerjisi
- Petrol ürünleri
- Biokütle enerji kaynakları

Geleneksel Olmayan kaynaklar

- Su
- Güneş
- Rüzgâr

Enerji ile ilgili bazı değerler aşağıda verilmiştir.

Ortalama rüzgar hızı: 4,2 - 8,1 metre/sn. (yerden 80 metre yukarıda)

En güçlü rüzgar hızına sahip bölgeler: Kızıl Deniz, Kuzey Sudan Dongola Bölgesi, Batı Sudan Jabel Marra Dağları,

Güneş enerjisi: Ülke genelinde hemen her zaman mevcuttur. Ortalama günlük ışın kapasitesi 5,8 - 7,2 kWh/m².

Enerji Tüketimi: Enerji gereksinimi büyük ölçüde biokütle enerji kaynakları ile karşılanmaktadır. Enerji tüketiminin ürüne göre dağılımı aşağıda gösterilmiştir.

Enerji Tüketiminde,

Odun esaslı biokütle oranı	: %71
Petrol esaslı ürünler oranı	: %19
Odun dışı biokütle oranı	: %8
Hidro enerji oranı	: %2

Ülkenin toplam enerji tüketiminin 6,3 milyon ton petrole eşdeğer olmakla birlikte, toplam enerji arzının 11 milyon ton petrol eşdeğeri olduğu ve enerji arzının %43'ünün kaybedildiği bildirilmektedir.

Enerji talebi 5 temel faktör tarafından yönlendirilmektedir.

- Tarım Sektörü : Enerji tüketimi %0,9
- Sanayi Sektörü : Enerji tüketimi %11,6
- Hizmetler Sektörü: Enerji tüketimi %16,1
- Ulaştırma Sektörü: Enerji tüketimi %31,4
- Konut Sektörü : Enerji tüketimi %40,0

Ülkenin Enerji Yoğun Sektörleri

- Çimento
- Çelik
- Rafineriler
- Şeker

Enerji ile İlgili Sorunlar: Sudan elektriksiz bölgelerin elektrik enerjisine kavuşturulması ile ilgili projelere önem vermektedir. Sudan'da 1960 yılında kurulmuş olan Merkezi Elektrik ve Su İdaresi halen ülkedeki önemli şehirlerde elektrik ve suyun dağıtımından sorumlu bulunan kurumdur. Enerji üretiminde önemli bir verimsizlik problemi bulunmaktadır. 44 milyona yakın nüfusu olan Sudan'ın %56'sı kırsal bölgelerde yaşamakta olup sadece %29'luk kesimin elektriğe ulaşım imkânı bulunmaktadır. Bu kesimin enerji gereksinimi biokütle ürünlerine çok bağlıdır. Toplam enerji arzının %74'ünden efektif olarak faydalanılabilmekte %26'lık kısmı ise faydalanamadan heba olmaktadır. Kayıp kısmın %49'u ise odun esaslı kaynaklardan odun kömürü elde edilmesine ilişkin yöntemlerin yetersizlik ve verimsizliğinden kaynaklanmaktadır.

Sudan'ın çok önemli bir güneş, rüzgâr ve jeotermal enerji potansiyeli olmasına karşın, bu ürünlerin ülkenin temel enerji arzı içinde şimdilik kayda değer bir yeri bulunmamaktadır. 27 yıl süren Amerikan yaptırımları nedeniyle yeterli teknoloji ve ekipman temininde zorluk çekiliyor olması, döviz kıtlığı ve derin ekonomik kriz enerji sektörünün gelişmesinin önünde önemli bir engel yaratmaktadır.

Şeker sektöründe kojenerasyon yaratılamaması ve elektrik sektöründe rekabetin çok güçsüz olması nedeniyle elektrik ile ilgili yatırımlar yavaş ve altyapısı zayıf bir şekilde yürütülebilmektedir. Sudan'ın yenilenebilir enerji master planı yenilenebilir enerji kaynaklarının teşvik edilmesini ve böylelikle petrole olan bağımlılığın azaltılmasını hedeflemektedir.

Hükümetin yenilenebilir enerji sektöründeki öncelikleri aşağıda sıralanmıştır.

- Sürdürülebilir enerji kaynağı olmayan biokütle enerji bağımlılığının azaltılması.
- Elektrik şebekesine dahil olmayan yerlerde ve kırsal kesimde sulama imkanlarının ve rüzgâr enerjisi kullanımının artırılması.
- Güneş enerjisi kullanımının yaygınlaştırılması.
- Jeotermal enerji kaynaklarından ve küçük çaplı hidro enerji potansiyelinden yararlanma imkanlarının geliştirilmesi.

Sektörel Hedefler

- Ülkenin elektrifikasyon düzeyinin orta vadede %30'dan %90'a çıkartılması
- Sürdürülebilir bir odun kömürü üretimi politikasının uygulanarak, odun kömürü ihracatına imkân verilebilmesi.
- Elektrik enerjisi üretimi dahil, yenilenebilir enerji ve diğer stratejik enerji yatırımlarının gümrük vergileri ve diğer iç vergilerden muaf tutulması.
- Çevre dostu yönetim sistemlerinin uygulanması.

Sudan Yenilenebilir Enerji Master Planı

- 2020 yılına kadar, toplam kapasitesi 300 MW olan 3 adet rüzgâr enerji üretim tesisi kurulması.
- 2020 yılına kadar, toplam kapasitesi 20 MW olan 4 adet güneş enerjisi üretim tesisi kurulması.
- 2031 yılında yenilenebilir enerjinin, kurulu kapasitenin %29,3'üne ulaştırılması.

Yukarıdaki projelerden 2020 yılına ait olanlar ülkenin siyasi ve ekonomik problem ve riskleri nedeniyle realize edilememiştir.

Türk Enerji Firmaları için Yatırım Alanları: Yukarıdaki bilgilerin değerlendirilmesi neticesinde, Sudan'ın önemli bir elektrifikasyon ve yenilenebilir enerji üretimini artırma hedefi olduğu görülmektedir. Ülkede elektriğe ulaşım imkanlarının yeterli olmaması, Türk firmaları açısından, petrol esaslı jeneratör ve elektrik üretim tesisi, hibrid esaslı elektrik üretim tesisi, rüzgâr enerjisi üretim tesisi, güneş enerjisi üretim tesisi kurulumları ve jeotermal enerji alanında üretim yapılması gibi gerek konvansiyonel gerek yenilenebilir enerji bağlamında çeşitli faaliyetlere girilebilmesinin mümkün olabileceğini göstermektedir.

4- PAZARDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR VE DİĞER BİLGİLER

İş Kültürü

Sudan'da son derece geleneksel yapıda bir iş kültürü vardır. İnsanlar arasında güven esasına dayalı dostluk ilişkisi kurmak çok önemlidir. Arkadaşlık ilişkisi olan kişiler karşılaştıklarında yalnızca tokalaşmak ile yetinmezler ve bizim kültürümüzde kucaklaşmak ile eş değer olan birbirlerinin sağ omuzlarını tutma jesti ile selamlaşırlar. İş insanlarımızın Sudanlı partnerleri ile birbirlerinin omuzlarına dokunarak selamlaşma düzeyine gelmeleri ülkede yaygın olan geleneksel yapıyla aile şirketleri için genellikle yazılı sözleşmelerden bile daha önemlidir. Bu nedenle bir iş anlaşması yapmadan önce sohbet etmek, birlikte yemek yemek vs. gibi geleneksel ritüeller çok önemlidir. Hal böyle olmakla birlikte, firmalarımıza Sudan'da iş yaparken iyi ve ihtiyaca uygun olarak düzenlenmiş ve işlevselliği artırılmak üzere notere onaylatılmış yazılı sözleşmelerle iş yapmaları mutlak surette tavsiye olunur. Bu şekilde çalışmayan ve sadece geleneksel ahabplık ilişkileri içinde verilen sözlerle yetinenlerin sonradan pek çok problem yaşadıkları ve sözleşme ile kayda alınmamış konularda çıkan sorunların ya çözülemediği ya da yüksek bedellere mal olduğu gözlemlenmiştir.

Dikkat edilmesi gereken önemli iş kültürü ve sosyal kültür öğeleri aşağıda sıralanmıştır.

- Sudan'da iş insanları için kartvizit alışverişi sıradan bir olaydır ve çok önemsenmez. Uzakdoğu'da olduğu gibi kartvizit değişiminin törensel bir anlamı yoktur. Hatta çoğu zaman iş insanları kartları olmadan toplantılara gelirler. Görüştükleri insanları portföylerine kaydetmek için kullandıkları en önemli yöntem cep telefonu ve ayrı numara var ise Whatsapp numaralarıdır. Öyle ki Whatsapp üzerinden iletişim kurmak Sudan'da e-postanın çok daha önündedir. Sudanlı iş insanları genellikle Whatsapp için ayrı, doğrudan görüşme için ayrı numara kullanmayı tercih ederler.
- Geleneksel aile şirketlerinde yaygın bir aile hiyerarşisi bulunur. Ailenin reisi ve muhtemelen de şirketin CEO'su tarafından söz verilmesi halinde aile fertleri de konuyla ilgili görüşlerini beyan ederler. Çoğu zaman şirketteki bütün yönetici pozisyonlar aile fertlerince doldurulur ve ancak uluslararası ilişkileri yoğun ve kısmen kurumsallaşma yolunda gayret sarf eden aile şirketleri ile büyük sermaye gruplarına ait özel sektör veya büyük devlet firmalarında profesyonel yönetim anlayışı ile karşılaşmak mümkün olabilir.
- Sudan'da zaman kavramı da çok esnektir ve yukarıda sayılan istisnai olarak kurumsallaşma seviyesi yüksek, güçlü özel sektör veya büyük devlet firmaları bahis konusu olmadıkça randevu saatlerine uyulmaması çok yaygındır. Hatta bu konuyu esprili bir dille anlatan bir hikâye ülkede dilden dile dolaşmaktadır. Bu hikâyeye konu olan iki Sudanlının görüşmek üzere zaman tespit ederken birinin diğerine, "Saat 2'de buluşalım, eğer saat 3'e kadar gelmez isem beni 4'e kadar bekle, hala gelmemişsem saat 5'te ayrılabilirsin." dediği rivayeti yaygın olarak iş dünyasında anlatılmaktadır.
- Sudanlılar genellikle son derece iyi niyetli, çok yumuşak başlı, her toplumda görülebilecek istisnalar bir tarafa bırakılırsa iş yaparken hile yapmayı düşünmeyen, çok misafirperver, dürüst ve iyi ahlaklı insanlardır. Türkiye'ye hayranlıkları ve Türk insanına tarihsel bir muhabbetleri vardır. Agresif yapıyla değildirler, kolay kolay kavga etmezler, çok sabırlıdırlar ve iyi niyetle

kurulacak bir ilişkide ticari ortaklıktan beklenebilecek her şeyi temin edebilmek için ellerinden gelenin en iyisini yapmaya gayret ederler. Bu itibarla, Sudan'ın ticari ortaklıklar kurmak adına elverişli bir ülke olduğunu vurgulamak yanlış olmayacaktır.

- Bir iş toplantısı için buluşulduğunda herkesin uygun şekilde selamladığınızdan emin olunmalıdır. Zira selamlama Sudan'da ilişki kurmak için çok önemlidir. Daha da önemlisi, selamlar kişinin yaşına, durumuna ve sosyal bağlama bağlı olarak önemli ölçüde değişebilir. İnsanları, özellikle de yaşça büyük olanları selamlamak için ayağa kalkılmalıdır. İlk selamlamayı, aşinalık oluşturmak için diğer kişinin geçmişi hakkında kişisel sorularla tamamlamak çok yaygındır.

- Sudanlılar çok kolay samimiyet geliştiren, daha ilk tanışmadan itibaren misafirin özel yaşamıyla ilgili sorular soran, medeni durumunu, mesleğini, yaşam alışkanlıklarını sorgulama eğiliminde olan insanlardır. Öyle ki bu durum esasen misafirperver ve sıcak kanlı Türkiye insanı için dahi biraz abartılmış gelebilir, ancak Sudanlılar bu tür ilişkiyi herhangi bir agresif iletişim yöntemi olarak değil, gerçekten içten ve samimi bir ilişki ortamı yaratmak için kullanırlar.

- Akrabalar ve aynı cinsiyetten insanlar arasındaki ortak selamlaşma, tokalaşmadan ve bir adım geri çekilmeden önce sağ el ile birbirlerinin sol omzuna dokunmaktır. Bazı Sudanlılar da ilişkiye bağlı olarak sıcak kucaklamalar yapabilir. Kalabalık bir Sudanlı Arap grubunu selamlamanın doğru yolu, sağ eli kaldırıp yüksek sesle “ *Es-Salam Aleykum* ” demektir.

- Toplantıların programa göre başlamayabileceğini veya bitmeyebileceğini unutmamak gerekir. Toplantıya başlamadan önce küçük sohbetler ile herkesi daha iyi tanımakta yarar vardır.

- İnsanlar ilk kez bir toplantıda tanışıyorsa, amacının sadece iş ortaklarını tanıştırmak olmasını beklemek doğru olacaktır. İlk görüşmelerde nihai bir karara varılması çok olası değildir.

- Toplantıların insanlar veya cep telefonları tarafından kesintiye uğraması çok olağandır. Toplantının ortasında biri gelirse herkesin onu selamlaması beklenir.

- İlk teklif Sudan'da nadiren son teklif olarak kabul görür ve anlaşmalar için katı son tarihler konulması pratikte anlaşmanın belirlenen tarihte akdedilebileceği anlamına gelmez.

- Sudanlılar çok sabırlıdır, tevazu sahibidir ve genellikle hiçbir iş müzakeresinde doğrudan hayır demezler ancak dolaylı yoldan herhangi bir konudaki isteksizliklerini dile getirmeyi tercih ederler. Bu itibarla, uzun görüşmeler neticesinde net bir evet cevabı alınamıyorsa, Sudanlıların sabırlarını daha fazla zorlamamak ve konunun müspet neticelenmeyeceğinin ayırına varmak önemlidir.

- Şahsen yapılmayan ticari işlemlerde gecikmeler beklenmelidir. İnsanlar, tekliflere e-posta yoluyla yanıt vermek konusunda çok yavaş olabilirler.

- Sudan'a iş için seyahat eden iş kadınlarının, iş arkadaşlarına kadın olduklarını önceden bildirmesi ev sahiplerinin ziyarete, örneğin misafire uygun refakatçilerin sağlanması gibi önceden hazırlanmalarını sağlayacaktır.
- Ziyaretlerde en kıdemli ekip üyesinin veya en etkileyici unvana sahip kişinin iş temsilcisi olarak tanıtılması uygun olur. Sudan'da yaş, kıdem ve deneyime büyük saygı duyulur.
- Sudan iş kültürü, en yüksek karar verme yetkisine sahip en yüksek rütbeli kişiye bağlı hiyerarşik bir yapı arz eder.
- İş dünyasında akademik unvan sahiplerine Doktor, Teknik eğitim alanlara Baş Mühendis gibi unvanlarla hitap etmek çok yaygın bir saygı gösterme şeklidir.
- Bir Sudanlıdan yardım kabul edildiğinde, gelecekte benzer bir yardım talebi ile karşılaşılması kuvvetle muhtemeldir. Talep edildiğinde, zamanında alınan yardıma eşdeğer bir şekilde, elden gelmediği için değil ve fakat bilinçli olarak karşılık verilmediğinin anlaşılması ilişkilerin bozulmasına yol açan önemli bir dezavantaj yaratır.
- Sudanlı bir kişinin evini ziyaret ederken saygılı, mütevazı ve evin büyüklerine hürmet gösterecek şekilde iletişim kurmak Türkiye'de de olduğu gibi önemlidir.
- Oldukça muhafazakar bir toplum olmakla birlikte, Sudanlılar rencide edici ve müstehcen olmayan şakalar yapmayı ve gülmeyi seven bir toplumdur. İlişkinin gelişim seyrine uygun şekilde şakalaşmak, birlikte gülmek dostlukları güçlendiren bir yaklaşımdır.
- Sudan'daki sosyal ve siyasi sorunlar ve çatışmalar konusunda Sudanlıların çok değişik yaklaşım ve görüşleri vardır. Aynı aile içinde dahi bu anlamda çatışmalar yaşanabilir. Bu hususlarda genel kabul görmüş doğrular yoktur. Bu itibarla, toplumsal ve siyasi görüş beyan etmekten kaçınmak ve böylesi meselelerde Sudan halkının refah ve mutluluğundan yana olmak gibi çok genel ifadelerle konuşmakta fayda olacaktır.
- Sudanlılar çok gururlu insanlardır. Koloniyel dönemin mirası olarak iş dünyasında hemen hemen İngilizce bilmeyen Sudanlı yoktur. Bununla birlikte ne yazık ki ülkede çok ciddi alt yapı sorunları, sosyal meseleler ve hatta insani dramlar vardır. Ülkedeki gözle görülen bu sorunlardan, imkansızlık ve yetersizliklerden bahsederek Sudanlılarda herhangi bir mahcubiyet duygusu yaratmak ve gururlarına çok düşkün olan insanlarda yanlış bir izlenim bırakmak yerine, daima ne kadar misafirperver ve dost canlısı insanlar olduklarına, bu durumun misafiri kendi ülkesindeymişçesine rahat hissettirdiğine vurgu yapmak yararlıdır.
- Bir hata veya eksiklik nedeniyle herhangi bir şey plana göre gerçekleşmediğinde, "*Malesh*" (Üzgünüm) denir. Bu söz özür dileyenin itibarını korurken aynı zamanda samimi bir üzüntü ve pişmanlık da ifade eder.

Para Kullanımı

Sudan'da 50, 100, 200, 500 ve 1000 Sudan poundu (SDG-cüneyh) tutarında banknotlar tedavülde bulunmaktadır. Uluslararası Visa, Master Card, American Express gibi kredi kartlarının kullanımı yoktur. Bütün ödemelerin nakit para ile yapılması gerekmektedir. Bu bakımdan otel, yemek, ulaşım vb. harcamalar için seyahat sırasında yeteri kadar nakit bulundurmak önemlidir. Hal böyle olmakla birlikte, Amerikan Visa ve Master Card şirketleri ülkede 11 Nisan 2019 günü eski Cumhurbaşkanı Ömer El Beşir'in devrilmesi ile sonuçlanan halk devriminin yarattığı Batı ile yakınlaşma süreci çerçevesinde yakın zaman içinde bahse konu kartların kullanımına başlanması ile ilgili umut verici beyanatlarda bulunmuşlarsa da 25 Ekim 2021'de mevcut devlet başkanının kendi sivil geçiş dönemi hükümetine yeniden askeri darbe yapması sonrasında Batı ile olan ilişkilerdeki ilerleme süreci yeniden akamete uğramıştır.

Hava yolu şirketleri ve oteller yabancılardan yerel para kabul etmezler, ödemelerde genellikle ABD Doları kullanılmakla birlikte AVRO da rahatlıkla kullanılmaktadır. Sudan'da yerel para cinsinden çek kullanılmaktadır.

Ülkede 23 Şubat 2021'de tüneldeki yılan sistemi dahilinde dalgalı kura ve 7 Mart 2022 tarihinde de serbest dalgalı döviz rejimine geçilmiştir. Bu itibarla, banka kuru ile karaborsa arasındaki değerler eşitlenmiş durumdadır ve kimlik ibrazı ile her bankada dolar veya avro bozdurulabilmesi mümkün bulunmaktadır.

Sudan'dan yolcu beraberinde ülke dışına çıkartılabilecek döviz tutarı 3.000 ABD doları ile sınırlıdır. Bu itibarla, iş için Sudan'a gelirken ihtiyaten fazlaca döviz getiren vatandaşlarımızın, getirdikleri paranın tamamını harcamamaları ve ülkeden çıkarken beraberlerinde 3.000 dolardan fazla para kalması durumunda gümrükte dövizlerine el konulmaması için, ülkeye girerken getirdikleri parayı gümrükte deklare ederek resmi tutanakla kayıt altına aldirmalarında mutlak yarar vardır.

Pasaport ve Ülkeye Geçici Giriş Vizesi uygulaması

Sudan'da çok kısa süre kalacak ziyaretçilerin pasaportlarının dahi mutlaka yabancılar şubesine gönderilerek geçici ikamet vizesi alınması gerekmektedir. Aksi halde ülkeden ayrılırken gümrükte ciddi sorun yaşanmakta ve seyahate izin verilmemektedir. Bu bakımdan, ziyaretçilerin otele giriş yapar yapmaz pasaportlarını teslim ederek geçici ikamet vizesi alınması için otellerinden hizmet almaları çok önemlidir. Bu işlem yaklaşık 50 ABD doları bedelle oteller tarafından verilmektedir.

Sudan'a Türkiye'den doğrudan seyahat edecek "Umuma Mahsus Pasaport" hamili T.C. Vatandaşlarının 105 ABD doları karşılığında Hartum Havalimanı'nda vize alabilmeleri mümkündür. Bununla birlikte, Türkiye dışında bir ülkeden gelen veya Hartum dışında, örneğin Port Sudan'a doğrudan seyahat eden T.C. vatandaşlarının varış yerindeki havalimanında vize alabilme konusunda muhtelif problemler ile karşılaştıkları bilinmektedir. Bu itibarla, Türkiye dışındaki ülkelere gelen veya Hartum dışındaki kentlere doğrudan seyahat eden vatandaşlarımızın vizelerini önceden almalarında yarar bulunmaktadır.

Ülkeden çıkarken havalimanında bilet veya e-bilet ibrazı zorunlu olup, basılı belge olmaksızın havalimanına girilebilmesi mümkün bulunmamaktadır. Bu nedenle vatandaşlarımızın ülkeden ayrılırken basılı biletlerini beraberlerinde bulundurmaya dikkat etmeleri önemlidir

Resmî Tatiller ve Mesai Saatleri

- Bağımsızlık Günü	: 1 Ocak
- Ortodoks (Koptik) Noel	: 7 Ocak
- Kapsamlı Barış Anlaşması İmza Günü	: 9 Ocak
- Ulusal Selamet Devrimi Bayramı	: 30 Haziran
- Hz. Muhammed'in Doğum Günü- <i>Mevlid-i Nebi</i>	: Her yıl değişir
- Ortodoks Paskalya	: Her yıl değişir
- Bahar Tatili – <i>Sham al-Nasseem</i>	: Paskalya'dan sonraki 1. hafta sonu
- Ramazan Bayramı	: Her yıl değişir
- Kurban Bayramı	: Her yıl değişir
- İslami Yılbaşı	: Her yıl değişir
- Noel Günü	: 25 Aralık
- Hristiyan Yeni Yılı	: 31 Aralık
- Hafta sonu tatili	: Cuma ve Cumartesi günleri

Kamu birimlerinde mesai saati 08:00-16:00 arasında olmakla birlikte, öğle tatili uygulaması olmayan ülkede saat 15:00'ten sonra herhangi bir resmi iş takip edilebilmesi çok olanaklı değildir.

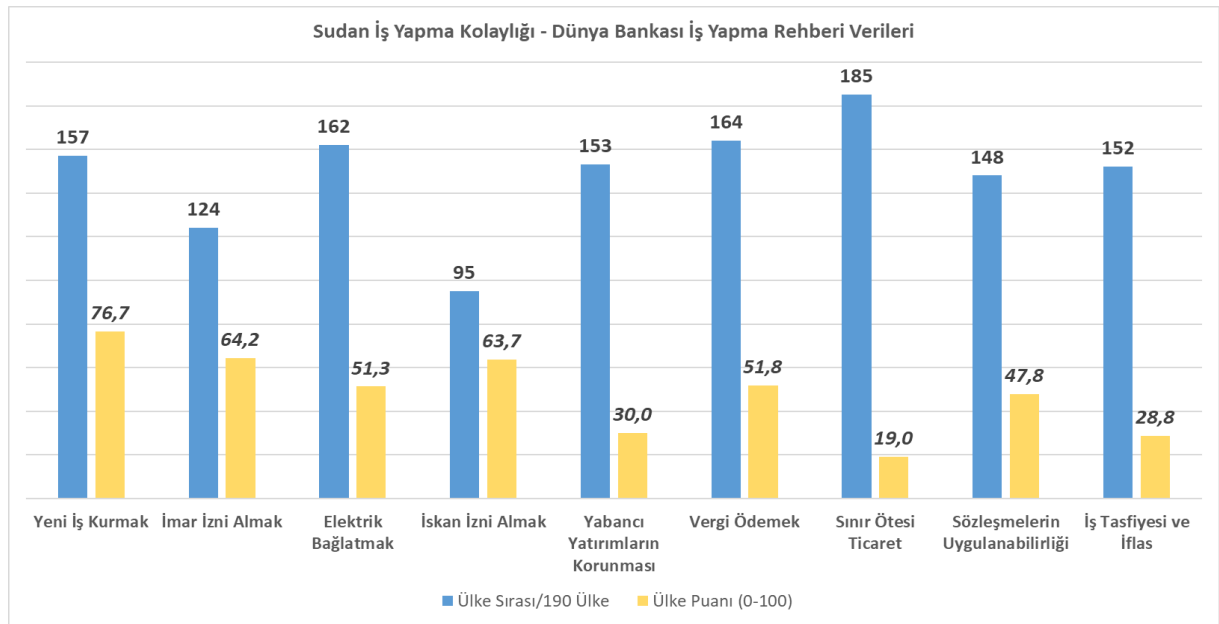
Yerel Saat

Türkiye'de yaz saati uygulaması varken saat farkı bulunmamaktadır. Yaz saati uygulaması dışında +1 saat ileridedir.

5- ŞİRKET KURULUŞU VE İŞ YAPMA İLE İLGİLİ BİLGİLER

İş Ortamına İlişkin Genel Göstergeler: Dünya Bankası tarafından en son 2020 yılı için yayınlanmış olan Sudan İş Yapma Rehberi'nde iş ortamına ilişkin olarak yer almış bilgiler aşağıda belirtilmiştir.

Rehberde, dünya çapında 190 ülke için yapılmış incelemelerde Sudan'ın her bir konu başlığı için kaçınıcı sırada olduğu sıra numarası ile belirtilmiş olup, sıra numarası 190'a yakınlığı ölçüde değerlendirme kriteri de daha fazla negatif anlam ifade etmektedir. Yine rehberde her bir konu başlığı için de 0 – 100 arasında bir değerlendirme puanı uygulanmış olup, Sudan'ın puanı 0'a yakınlığı ölçüde değerlendirme kriteri de daha fazla negatif anlam ifade etmektedir.

Dünya Bankası'nın, dünya genelinde 190 ülke için hazırlamış olduğu iş yapma rehberinde yukarıda yer alan grafikteki konu başlıklarına ilişkin bazı alt başlıklarla ilgili veriler aşağıdaki tabloda belirtilmiştir. Dünya Bankası İş Yapma Rehberi'nin Sudan ile ilgili sayfalarının tamamına <https://www.doingbusiness.org/en/data/exploreconomies/sudan> adresli linkten ulaşılabilmektedir.

Yukarıdaki grafikte belirtilen değerlendirme kriterleri ana başlıklarının, alt başlıklar itibarıyla aldığı sıralama ve puanlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Yeni Bir İş Kurmak	Ülke Sırası/190 Ülke	157	İskan Ruhsatı Almak	Ülke Sırası/190 Ülke	95	Dış Ticaret	Ülke Sırası/190 Ülke	185
	Ülke Puanı (0 - 100)	76,7		Ülke Puanı (0 - 100)	63,7		Ülke Puanı (0 - 100)	19,0
İşlemler (Adet)		9,5	İşlemler (Adet)		6,0	İhracat İçin Gerekli Süre		
Zaman (Gün)		34,5	Zaman (Gün)		11,0	Belge Tamamlama (Saat)		190,0
Maliyet Kalemi (Adet)		17,8	Maliyet (Bina Değerinin Yüzdesi)		2,6	Gümrük İşlemleri (Saat)		180,0
Asgari Sermaye Gerekliliği* (\$)		250.000	Tapu/Kadastro Kalite Endeksi (0 - 30)		5,5	İhracat Maliyeti		
İmar İzni Almak	Ülke Sırası/190 Ülke	124	Yabancı Yatırımların Korunması	Ülke Sırası/190 Ülke	153	Belge Tamamlama (\$)		428,0
	Ülke Puanı (0 - 100)	64,2		Ülke Puanı (0 - 100)	30	Gümrük İşlemleri (\$)		967,0
İşlemler (Adet)		16,0	Ticari Sır Endeksi (0 - 10)		3,0	Sözleşme Yapmak	Ülke Sırası/190 Ülke	148
Zaman (Gün)		255,0	Yönetici Sorumluluğu Endeksi (0 - 10)		1,0		Ülke Puanı (0 - 100)	47,8
Maliyet (Arsa Değerinin Yüzdesi)		2,6	Hissedar Hakları Endeksi (0 - 6)		2,0	Yasal Süreç Kalite Endeksi (0 - 18)		4,0
İnşaat Kalite Kontrol Endeksi (0 - 15)		12,0	Mülkiyet ve Sahiplik Endeksi (0 - 7)		2,0	İş Tasviyesi ve İflas	Ülke Sırası/190 Ülke	152
Elektrik Bağlatmak	Ülke Sırası/190 Ülke	162	Kurumsal Şeffaflık Endeksi (0 - 7)	Ülke Sırası/190 Ülke	164		Ülke Puanı (0 - 100)	28,8
	Ülke Puanı (0 - 100)	51,3		Ülke Puanı (0 - 100)	51,8	Tasfiye Süresi (Yıl)		2,0
İşlemler (Adet)		5,0	Vergi Ödemek	Ülke Sırası/190 Ülke	164	Maliyet (Varlık Değerinin Yüzdesi)		20,0
Zaman (Gün)		70,0		Ödemeler (Yıllık Ödeme Sayısı)		42,0	Tasfiye ve İflas Yasal Çerçeve Endeksi (0-16)	
Maliyet (Kişi Başına Gelir Yüzdesi)		3,2	Zaman(Yıllık Harcanan Saat)		180,0	Geri kazanılabilen Meblağ (Dolar başına kaç Cent kazanılabildiği)		30,2
Elektrik arzının devamlılığı ve tarife şeffaflığı (0-8)		0,0	Toplam Vergi ve Katkı Payları (Net Kar Yüzdesi)		45,4			

*2021 yılına kadar şirket kuruluşu için asgari sermaye şartı mevcut değilken, Nisan 2021'de yürürlüğe girmiş olan yeni yatırım kanunu ile yabancı yatırımlar için asgari 250.000 dolarlık şirket sermayesi zorunluluğu getirilmiştir. Bu sermaye faaliyet ruhsatı alındıktan sonra şirket faaliyetleri için serbestçe kullanılabilir. Bununla birlikte, Sudan'ın mutlak bir döviz krizi içinde bulunduğu ve sermayenin bir kez dolar olarak yatırıldıktan sonra, ruhsat alınmasını müteakip muhtemelen günün kuru ile Sudan Poundu cinsinden ödeme yapılabileceği ihtimali daima dikkate alınmalıdır.

Şirket Türleri

Sudan'daki ticari faaliyet yapıları aşağıda gösterilmiştir.

Şahıs Şirketi (İsmül Amel): Türkiye'deki "gerçek kişi" kaydına benzer bir yapıdır, tek kişinin yürüttüğü ve tüzel kişiliği olmayan şahıs şirkettir. Hartum'daki çeşitli Türk restoranı, berber vs. gibi hizmet sektöründeki pek çok şahıs işletmesinin tercih ettiği bir yapıdır.

Ticari Şirketler:

Limited Şirket (LLC): Sudan'da tek kişilik Ltd. Şti. kurulamaz. En az iki ortak olması gerekmektedir olup, ortaklar gerçek kişi veya tüzel kişilikler de olabilmektedir. Bir tane Sudanlı Müdür çalıştırma şartı vardır. Sudan'da gerek yerli gerek yabancı girişimcilerin en çok rağbet ettiği şirket formudur.

Anonim Şirket (PLC): En az 7 ortakla kurulabilir. Halka arz edilebilir.

Yabancı sermayeli LLC gerek PLC şirketlerinin, başka bir deyişle yabancı sermayeli ticari şirketlerin iç veya dış ticaret yapma hakları yoktur. Yani ne yerel ticaret ne ihracat ne de ithalat yapabilirler. Bunları yapabilmek için şirketin %100 Sudan sermayeli ve ortaklarının da Sudan doğumlu Sudanlı olması gerekmektedir. Bugüne dek ticaret yapabilen Türk firmalarının sahipleri ya Sudan vatandaşlığı almışlardır ya da şirketlerini paravan bir Sudanlı şahıs adına kurmuşlardır. Bununla birlikte 2019 Kasım ayından bu yana belirtilen şartlar altında şirket kurulması da yasaklanmış ve böylelikle üretime dayanmayan ticari aktivite yabancı sermayeye

bütünüyle kapanmıştır. Serbest bölgede kurulmuş yabancı şirketler ise bu kısıtlamadan muafırlar.

Yatırım (İstismar) Şirketleri: Üretim faaliyeti ile uğraşan şirketler yatırım (İstismar) şirketi olarak adlandırılır ve %100 yabancı sermayeli yatırım şirketi kurulabilir. Yatırım şirketleri üretimde kullanmaları gereken hammadde ve ara mallarını ithal edebilirler ve ürettikleri mamulü iç piyasada olduğu gibi ihracat yoluyla dış piyasada da satabilirler. İstigal konularının dışında kalan mamullerin dış ticaretini yapamazlar. Yatırım şirketlerinin kuruluşu sırasında ihtiyaç duyacakları makine ve ekipmanın ithalinde yatırımın özelliğine göre gümrük vergilerinden de kısmi ya da tam muafiyet sağlanır. Ayrıca üretimde kullanılan ithal girdinin gümrüksüz ithaline izin verilebilir.

Şubeler: Türkiye’de kurulu şirketin şubesinin açılması mümkündür. Şubeler faaliyet konularıyla ilgili ticari aktivitede bulunabilir, fatura kesebilirler. İşlemlerinin sorumluluğu ana firmaca yüklenilmek zorundadır. Şubeler daha ziyade kısa süreli olarak Sudan’da bulunacak örneğin 1 veya 2 yıllık bir müteahhitlik projesi için gelip iş bitiminde faaliyetini sonlandıracak firmalar açısından daha uygun olabilir.

Yabancı Şirketin Sudan’da Şube Açması İçin Gerekli Belgeler:

- 1- Yabancı şirketin yurt dışında kuruluş belgesi (yılı),
- 2- Yönetim Kurulu üye profili,
- 3- Firmanın faaliyet konuları ve kuruluş amacı (Fizibilite Raporu),
- 4- Yönetim Kurulundan şube açılması için resmi karar,
- 5- Yönetim Kurulundan şube için Yönetici tayin kararı.

Gerekli tüm resmi evrakın öncelikle yabancı ülkenin Dışişleri Bakanlığına (veya Kaymakamlık/Valilik vb.) onaylatıldıktan sonra o ülkede bulunan Sudan Büyükelçiliğince de onaylanması gerekmektedir. Söz konusu resmî belgelerin İngilizce veya Arapça çevirilerinin olması ve Sudan Büyükelçiliğinden onaylanması şarttır. Daha sonra bu belgeler, Sudan Adalet Bakanlığına bağlı Ticari Sicil Kayıt Genel Müdürlüğünde şube kuruluşu için ilgili idareye ibraz edilir. Şube, yurt içinde ana firmayı temsilen her türlü sözleşme yapabilir, iş görüşmeleri yapabilir, iş üstlenebilir ve aldığı iş ile ilgili gerekli ekipman ve malzeme ithalatı yapabilir. Ancak, genel ticaret, ithalat ve ihracat yapamaz. Söz konusu şube, ana firmanın tanıtım amaçlı ürünlerini veya numunelerini ithal edebilir ve showroom açabilir, fakat tanıtım ve sergileme amacıyla getirilen bu ürünleri satamaz veya devredemez.

Yabancı bir şirketin Sudanlı şirkete distribütörlük vermesi durumunda,

- Sudanlı şirkete distribütörlük verilmesine dair temsilcilik yazısı,
- Yabancı firmanın ürünleri ürettiğine dair onay,
- Şirketler arası sözleşme gerekmektedir.

Sudan’da tescilli yabancı firmalar başka bir yabancı firmanın distribütörlüğünü alamazlar. Distribütörlük sadece yerli firmalara mahsustur.

İrtibat Büroları: İrtibat büroları sadece piyasayı takip etmek, pazar araştırması yapmak ve bağlantılar kurmak veya ana şirketin Sudan pazarında promosyonunu yapmak gibi faaliyetlerle

iştigel edebilir, ticaret yapamaz, dolayısıyla fatura kesemezler. Sermayeleri yoktur. Merkezden transfer edilen para ile yürütülürler.

Sudan'da şirketler Adalet Bakanlığı bünyesindeki tescil bürosunda sicile kaydedilirler. www.crd.gov.sd adresli web siteleri bulunmakta ise de site ne yazık ki yalnızca Arapça dilindedir. şirket kuruluşları ortalama olarak 25 - 40 gün arasında bir zaman gerektirebilmektedir.

şirket Kurma Prosedürü

Sudan'da kurulacak yabancı sermayeli firmalar, faaliyet ruhsatlarını aldıktan itibaren, Sudan şirketi olarak değerlendirilirler ve yerli şirketlere tatbik edilen muameleye tabi tutulurlar.

Sudan'da şirketler, noterlik yetkisini haiz avukatlarca (Türkiye'deki gibi Noterlikler bulunmayıp, bazı avukatların noterlik faaliyeti icra edebilecek lisans almaları yoluyla noterlik hizmetleri yürütülmektedir.) veya diğer avukatlar ya da danışman firmaların noter-avukatlara başvurmasıyla şirket ana sözleşmesine noter tasdiki yapılmasından itibaren, ana sözleşmenin Ticaret Sicil Ofislerinde kayıt altına alınması suretiyle kurulurlar. Dolayısıyla bir avukata veya iş danışmanı gerçek kişi veya firmaya başvurarak, hizmet bedelini de ödemek suretiyle aşağıda belirtilen prosedürler ve yapılar dahilinde şirket kurulabilir. şirket kuruluşunun yapılacağı Ticaret Sicil Büroları Sudan Adalet Bakanlığı'na bağlı bulunmaktadır.

Tarımsal üretim yapmak isteyen girişimcilerin özel şahıslardan veya devletten arazi kiralamaları ve bu şekilde yukarıda belirtilen ticari kuruluş türlerinden birine göre tescil edilerek faaliyet göstermeleri mümkündür.

Yatırım şirketi olarak kurulmadıkça yabancı sermayeli şirketlerin iç ve dış ticaret faaliyetiyle iştigel etmeleri mümkün değildir. Üretim yapan yabancı sermayeli yatırım şirketleri ise yalnızca faaliyet alanları ile ilgili mamullerin iç ve dış ticareti ile uğraşabilirler.

şirket kuruluşu ile ilgili prosedür sırası, ortalama süresi, ilgili kuruluş ve cari ücretleri Sudan Poundu (SDG) cinsinden aşağıda belirtilmiştir.

şirket isminin alınması için başvurulması	: Adalet Bakanlığı Sicil Ofisi 3 gün 280 SDG
şirket ana sözleşmesinin noter onayı	: Noter 2 gün 500 SDG
Vergi Dairesi ön onayının alınması	: Vergi Dairesi 1 gün Sermayenin %0,2'si
Ticari Sicil Kaydı	: Adalet Bakanlığı Sicil Ofisi 4 gün 1.050 SDG
Vergi numarası (TIN) başvurusu	: Vergi Dairesi 1 gün 5 SDG
KDV kaydı yaptırılması	: Vergi Dairesi 2 gün Bila bedel
Çalışma ve iş güvenliği kaydı	: Çalışma Otoritesi 14 gün 192 SDG
Çalışanlar için sosyal güvenlik kaydı	: Sosyal Sigorta Fonu 5 gün 25 SDG
şirket kaşesinin yapılması	: Darphane Matbaası 2 gün 1.450 SDG

Vergi Uygulamaları: şirketlerin tabi olacakları kurumlar vergisi oranları Türkiye'deki gibi sabit değildir ve faaliyet alanına göre değişiklik göstermekte olup, aşağıda sıralanmıştır. Sudan'da çok sayıda vergi türü bulunmakta ve sistem yabancı sermayeli bir şirket için oldukça karmaşık bir yapı arz etmektedir. Pek çok alanda çeşitli vergiler tarh edilmiş olmakla birlikte, ülkedeki

kurumsallıktan uzak, dezorganize ve kaotik yapı nedeniyle vergi otoritesinin tahsil edebildiği vergi gelirleri son derece yetersiz kalmaktadır.

Sudan'da mali yıl ve takvim yılı aynıdır. Dolayısıyla her takvim yılının bitiminden itibaren 3 ay içinde, yani 31 Mart mesai bitimine kadar şirketlerin kurumlar vergisi beyannamelerini bağlı oldukları vergi dairesine teslim ederek vergilerini tahakkuk ettirmeleri gerekmektedir. Tahakkuk eden verginin en geç 15 Nisan mesai bitimine kadar ödenmesi zorunludur.

Vergi beyannameleri, varsa firmanın bünyesindeki muhasebe işlemlerinden sorumlu personel, bağımsız muhasebeciler veya yeminli mali müşavirler tarafından hazırlanarak vergi dairesine ibraz edilebilir. Uygulamada, vergi matrahının belirlenmesinde esas olacak muhtelif harcamaların pek çoğunun vergi idaresi tarafından yasaya uygun bulunmadığı ve firma tarafından harcama olarak beyan edilmiş olsa dahi vergi dairesinin matrah hesabında dikkate alınmadığı ve idarenin sunulan harcama evrakı ne olursa olsun, kendince ayrı bir hesap yaptığı bilinmektedir.

Sudan'da uygulanan temel vergiler ve bazı prim katkı payları aşağıda belirtilmiştir.

- Tarımsal Faaliyetler Kurumlar Vergisi	: %0
- Sigara ve Tütün firmaları Kurumlar Vergisi	: %2
- İmalat Sanayii Kurumlar Vergisi	: %10
- Ticari Faaliyetler Kurumlar Vergisi	: %15
- Hizmetler Sektörü Kurumlar Vergisi	: %15
- Emlak-İnşaat Sektörü Taşeron Faaliyetleri Kurumlar Vergisi	: %10
- Petrol ve Gaz Sektörü Hizmetleri Kurumlar Vergisi	: %35
- Petrol ve Gaz Dağıtım Faaliyeti Kurumlar Vergisi	: %15
- Telekomünikasyon Hizmetleri Kurumlar Vergisi	: %30
- Bankacılık Hizmetleri Kurumlar Vergisi	: %15
- Madencilik Faaliyetleri Kurumlar Vergisi	: %15
- Hisse Satışı veya Menkul Kıymet Sermaye Geliri Vergisi	: %15
- Telif Hakkı Gelirleri Vergisi	: %15
- Şirketlerin Yönetim Kurulu Üyeleri Ücret Gelirleri Vergisi	: %15
- Karların Merkeze Transferine İlişkin Divident Vergisi	: %15
- Eyalet Çalışma Vergisi	: 20.000 SDG
- Araç Ruhsat Vergisi	: 17.000 SDG
- Sermaye Artırım Vergisi	: Artırılmış Sermaye Payının %5'i
- Çalışana Ödenen İkramiyeden Alınacak Stopaj Vergisi	: İkramiye Tutarının %10'u
- İşveren SGK Primi Payı	: Brüt Ücretin %17'si
- İşgören SGK Primi Payı	: Brüt Ücretin %8'i
- Damga Vergisi	: 10 SDG/Ay
- KDV	: %17
- Altın Üretiminde Devlet Payı	: Üretim Miktarının %7'si
- Altın Üretiminde Zekat Vergisi	: Üretim Miktarının %0,025'i

Muhasebe Kayıtları: Sudan henüz Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu'nun (IFAC) üyesi değildir. Böyle olunca, ülkede Uluslararası Muhasebe Standartları'nın (IAS) ve Uluslararası

Finansal Raporlama Standartları'nın (IFRS) uygulanmasına ilişkin bağlayıcı bir mevzuat da bulunmamaktadır. Bununla birlikte, gerek IAS gerek IFRS uygulamaları gönüllü olarak adapte edilmiş olup yaygın şekilde kullanılmakta ve yabancı yatırımcı firmalar faaliyet alanları itibarıyla ilgili oldukları Bakanlıktan alacakları onay çerçevesinde muhasebe kayıtlarını IAS ve IFRS temelinde dolar veya avro olarak tutabilmektedirler.

Muhasebe kayıtlarının hem evrak olarak hem de yabancı yatırımcının faaliyet alanı itibarıyla ilgili olduğu Bakanlıkça onaylanmış bir muhasebe yazılımı marifetiyle elektronik ortamda tutulması zorunludur. Madencilik gibi, üretim faaliyeti nedeniyle devletin doğrudan kamu hissesi almakta olduğu alanlarda, standart muhasebe kayıtlarının yanında ilgili Bakanlığa yıllık faaliyet bütçesinin de sunulması gerekmektedir. Buna ilaveten, her yabancı yatırımcının faaliyet ruhsatı alabilmek için faaliyet alanı ile ilgili Bakanlığa bir fizibilite raporu sunması da yasal bir gerekliliktir. Yabancı sermayeli firmaların muhasebe kayıtları ilgili oldukları Bakanlığın yetkili denetmenlerince örnekleme usulü ile her an denetlenebileceği gibi, takvim yılı sonunda tüm muhasebe kayıtlarının bağımsız muhasebeciler veya yeminli mali müşavirler tarafından incelenerek onaylandıktan sonra, 31 Mart mesai bitimine kadar ilgili Bakanlığın denetim birimine sunulması gerekmektedir.

Sudan'da firmaların hazırlamakla mükellef olduğu temel mali tablolar, bilanço ile bilançoaya bağlı olarak daha detaylı hazırlanmış sabit varlıklar amortisman tablosu ve gelir tablosudur. Nakit akış tablosu gibi diğer bazı mali tabloların hazırlanmasına ilişkin bir zorunluluk olmayıp, bu firmanın inisiyatifi altında bulunmaktadır.

Amortisman: Sudanda amortisman olarak yalnızca eşit paylı amortisman yöntemi uygulanmaktadır. Örneğin, bir sabit varlık için 5 yıllık bir amortisman söz konusu ise varlığın toplam değerinden her yıl %20 oranında eşit paylı amortisman düşülerek varlık değerinin 5 yıl içinde sıfırlanması yöntemiyle amortisman muhasebesi yapılmaktadır.

Üretim sektörü, ticari faaliyetler ve hizmetler sektörü için farklı sabit varlıklara uygulanacak farklı eşit paylı amortisman oranları bulunmakta olup, hangi sektörde hangi varlık için ne kadar amortisman ayrılması gerektiğine ilişkin bilginin vergi dairelerinden edinilmesi mümkündür.

Vergi Muafiyeti: Firmaların vergi matrahının belirlenmesine esas teşkil edecek standart harcamaların yanında firma tarafından yapılan bağışlar ve sosyal sorumluluk projeleri için yapılan harcamalar da vergiden düşülmektedir. Ayrıca Nisan 2021 yılında yürürlüğe girmiş olan yeni yatırım yasası kapsamında tanınmış olan vergi muafiyetleri aşağıda yabancı yatırım mevzuatı ile ilgili bölümde ayrıca belirtilmiştir.

Sosyal Güvenlik Uygulamaları: Sudan'da sosyal güvenlik sistemi çok yetersizdir. Her ne kadar nüfusun %50'sinin sosyal güvenlik şemsiyesi altına alınmış olduğu beyan edilse de bağımsız raporlar, velev ki oran doğru olsa dahi çalışanın ihtiyaç duyduğu hallerde, işten çıkarılma veya emeklilik gibi durumlarda alması gereken tazminat ve ödemeleri alabilmesinin çoğu zaman mümkün olmadığını işaret etmektedir. Hal böyle olmakla birlikte, her çalışan için brüt maaşı üzerinden %25 SGK primi ödenmesi zorunludur. Bunun %17'si işveren tarafından ödenmekte, %8'i ise stopaj yoluyla çalışandan kesilerek iş gören payı olarak tahsil edilmektedir.

Yabancı yatırımlara ilişkin Ülke Mevzuatı: Sudan'da kurulan yabancı sermayeli şirketler, faaliyet ruhsatlarını aldıktan sonra Sudan şirketi addedilirler ve milli muameleye tabi tutulurlar

bu nedenle ÷lkede “Yabancı Yatırım” değil “Yatırım Kanunu” adı altında düzenlemeler yapılmıştır. Yeni Yatırım Teşvik Kanunu Nisan 2021 ayında Resmi Gazete’de yayımlanarak y÷r÷rl÷ęe girmiştir. Yeni Yatırım Teşvik Kanunu’nun h÷k÷mleri sonraki b÷l÷mlerde yer almaktadır.

Yabancı Sermayeye Yönelik Kısıtlamalar: Yeni Yatırım Yasası, Yatırım Kurumunun, Yatırım Bakanı'nın tavsiyesi temelinde, yabancı yatırıma açık olmayan veya sınırlı şekilde açık olan belirli sektörleri ve ekonomik faaliyetleri içeren bir liste çıkarmasına imkan vermekle birlikte, kanuna ek yönetmeliklerle düzenlenecek olan bu hususta henüz deklare edilmiş bir mevzuat bulunmamaktadır.

Önceki yatırım yasasında herhangi bir sermaye alt sınırı bulunmazken, yeni yasaya göre yabancı yatırımcının en az 250.000 ABD doları sermaye tahsis etmesi şartı getirilmiştir.

Yabancıların Gayri Menkul Edinmeleri: Yabancılar, arsa, tarım arazisi, bina vs. satın alamazlar. Bununla birlikte faaliyetleri için 49 yıla kadar kiralama yapabilmeleri mümkündür.

Yabancı Sermayeli Şirketlere Uygulanan Ayrımcılıklar: Yabancı sermayeli şirketlere herhangi bir mevzuattan kaynaklanan yasal ve idari sistematik bir ayrımcılık söz konusu değildir. Aksine, yabancı yatırımların da milli muameleye tabi olacağı yeni yatırım teşvik kanunu ile yasal olarak güvence altına alınmıştır. Bununla birlikte, Sudan ekonomisinin resmen ilan edilmemiş bir iflas durumunda olması, 2022 yılında %87,3 olarak gerçekleşen yüksek enflasyon ve dünyanın en fakir ÷lkelerinden biri durumunda bulunması nedeniyle münferit rahatsız edici bazı durumlarla karşılaşılabilmesi daima ihtimal dahilindedir.

Yabancıların Serbest Dolaşımı: Oturma ve çalışma müsaadesi alan yabancılar ÷lke içinde serbestçe dolaşabilirler. Ancak ikamet vizelerinin süresi dolup da yenilmeyen yabancıların ÷lkeden çıkışlarına müsaade edilmez. Bu nedenle ikamet vize sürelerinin dikkatle takip edilmesi ve yenilenmesi çok önemlidir. Aksi durumda, acil bir nedenle ÷lkeyi terk etmek gerektiğinde, süresi dolmuş ve yenilenmemiş ikamet vizeleri nedeniyle uçuşa izin verilmemesi yüzünden mağduriyet yaşanabilir.

Öte yandan, Sudan’da yerleşik yabancı yatırımcı dahi olsalar, yolcuların beraberlerinde 3.000 doların üzerinde para taşımaları yasaktır. Fazla para ile yakalanılması halinde paraya el konular ve kanuna muhalefetten dava süreci başlatılır.

Sigorta

Sudan'daki sigorta sektörü küçüktür ve penetrasyon sınırlıdır. Düşük penetrasyon seviyelerine yol açan faktörler arasında kişi başına düşen düşük gelir, orta sınıfın yetersizliği, siyasi istikrarsızlık ve hâkim finansal bilgisizlik koşulları bulunmaktadır. Devlet sigorta sektöründe yoğun bir şekilde yer alır ve toplam sigorta piyasası primlerinin yaklaşık %40'ını teşkil eder. Yetkililer düzenleyici çerçeveyi iyileştirmek için gayret etse de sigorta piyasasının çoğu hala Uluslararası Sigorta Denetçileri Birliği (IAIS) tarafından belirlenen ilkelerle uyumlu bulunmamaktadır.

Bankacılık Mevzuatı

Sudan'ın finans sektörü, İslami finansman yapısı dahilinde faaliyet gösteren bankalarla yürütülmektedir. Sudan'daki İslami finans ürünleri, ağırlıklı olarak şeriat uyumlu bankacılık uygulamalarına sahip ülkeler arasında en çeşitli ürünlerden biri olarak kabul edilmektedir. Halihazırda 34 banka bulunmakta olup, bunların 26'sı yerel bankalardır. Türkiye'den Ziraat Katılım Bankası Hartum Şubesi Ekim 2020'de faaliyete geçmiştir. Sudan'daki diğer yabancı sermayeli bankalar aşağıda listelenmiştir.

- Abu Dhabi National Bank
- Qatar National Bank
- National Bank of Egypt
- Aljazeera Sudanese Jordanian Bank
- Sudanese Egyptian Bank
- Saudi Sudanese Bank
- Byblos Bank
- Sudanese French Bank

Bankalar arası bir piyasanın olmadığı Sudan'da Sudan Merkez Bankası İslam Şeriatı uyumlu bir likidite ve fon yönetimi (Sukuk Tahvilleri) uygulamaktadır. Sudan'daki ticari bankacılık sektörü uluslararası standartlara göre zayıf ve küçüktür. Ticari bankalara ek olarak, Sudan Merkez Bankası ülkedeki ekonomik faaliyetlerin finansmanında aktif ve bazen çok doğrudan bir rol oynamaktadır. Ticari bankaları yaygın müdahaleci politikalar yoluyla sıkı bir şekilde kontrol etmekte ve yönlendirmektedir. Öyle ki ülkede bağımsız bir BDDK yapılması olmayıp denetleme ve düzenleme görevi de Sudan Merkez Bankası'nın yetki ve sorumluluğu dahilindedir.

Sudan'ın bankacılık sistemi hala Sahra altı Afrika muadillerinden daha zayıf olmasına rağmen, gelişmeye de devam etmekle birlikte, ülkedeki bürokrasi ve bankacılık sistemine güvensizlik sonucu, toplam tasarrufların ancak %10 ila %15 arasında bir kısmının banka sisteminde tutulduğu raporlanmaktadır. Ülkedeki bankacılık özellikle nakit yönetimi ve elektronik işlemler açısından hala önemli ölçüde gelişme ve iyileştirmeye ihtiyaç duymaktadır.

Sudan'ın finansal sistemi, son yıllarda önemli bir büyüme yaşamakla birlikte, bölgesel akranlarına göre küçük kalmaktadır. Aracılık düşük, hisse senedi ve döviz piyasaları son derece sığ, banka dışı finansal piyasalar ve kurumlar küçük, yetersiz ve az gelişmiş durumdadır. Yine de bankacılık sektörü, Sudan'ın finansal sisteminin bel kemiğini oluşturur ve iç ekonomi için birincil fon kaynağı durumundadır. Kamu bankaları sektöre hakimdir ve toplam bankacılık sektörü varlıklarının yaklaşık %50'sini oluşturmaktadır. Sistemik riskin, düşük aracılık seviyeleri ve sektörün küçük boyutu ve küresel finansal piyasalardan göreceli izolasyonu nedeniyle düşük olduğu tahmin edilmektedir.

Öte yandan, çoğu bankacılık ve finans kurumu Hartum bölgesinde yoğunlaştığı için Sudan yetersiz bankalaşma seviyesini de aşamamaktadır. Nüfus sadece küçük bir kısmının bankacılık hizmetlerine erişimi vardır ve işletmeler genellikle bankalardan veya sermaye piyasalarından fon temininde zorluklarla karşılaşır. Finansmana erişimi artırmak için, Sudan Merkez Bankası 2007 yılında bir mikro finans birimi kurmuş ve 2009'dan beri ülkede faaliyet gösteren tüm ticari bankaların mikro finans ofisleri kurmasını ve toplam kredilerin %12'sini

mikro finans kredilendirme faaliyetlerine tahsis etmesini istemiştir. Sudan Merkez Bankası ayrıca, 2009 yılında bir iş planı yarışması yoluyla potansiyel girişimcilere hibe sağlayan Özel Sektör Geliştirme Projesini de başlatmıştır.

Yaklaşık on yıl önce de yine Sudan Merkez Bankası finansal sistemi güçlendirmek ve bankacılık sektörünün performansını artırmak için bir dizi reform başlatmıştır. Özellikle kurumsal yönetim, risk yönetimi ve provizyon alanlarında denetleyici ve düzenleyici yasal altyapı iyileştirilmeye çalışılmıştır. Önemli Devlet Bankalarından olan Omdurman Ulusal Bankası da dahil olmak üzere bazı bankalar için finansal konumlarını iyileştirmek amacıyla yeniden yapılandırma süreçleri uygulanmıştır.

Sudan'ın tahvil ve bono piyasası da İslam Şeriatı temelleri üzerine kuruludur. Geleneksel hazine bonoları ve devlet tahvillerine benzer şekilde Devlet Musharaka Sertifikaları ve Devlet Yatırım Sertifikaları ile Merkez Bankası İlgah Sertifikaları (ek İslami sertifikalar) Maliye Bakanlığı tarafından düzenlenmektedir. Menkul kıymet piyasalarına erişim, bankalarla sınırlı İlgah Sertifikaları hariç olmak üzere, bankalar, tüzel kişiler, finansal kurumlar ve bireyler dahil olmak üzere yerli ve yabancı yatırımcılara açıktır.

ABD yaptırımları nedeniyle Sudan üç büyük kredi derecelendirme kuruluşu tarafından uzun vadeli herhangi bir ülke notu alamamıştır. ABD ticari ve ekonomik ambargosunu 12 Ekim 2017 tarihinde kaldırdıktan sonra Sudan'ın hızlı bir ekonomik canlanma yaşayacağı beklenmiş ancak, uluslararası bankalar Sudan bankalarıyla iş yapmaktan kaçınmaya devam ettiklerinden ve ABD bankaları ABD doları swift işlemlerini onaylamadıkları için fiili durum değişmemiştir. Aralık 2020'de nihayet Sudan'ın ABD'nin terörizmi destekleyen devletler listesinden çıkarılması dahi bankacılık alanındaki sorunlara henüz çare olamamıştır.

Sudan'a yönelik yaptırımların kaldırılması her ne kadar doğal kaynaklar, madencilik endüstrisi, tarım endüstrisi, hayvancılık endüstrisi gibi alanlarda sayısız yatırım fırsatları sunan ülkenin yabancı yatırımcılar nezdinde cazibesinin artmasını sağlasa da Sudan'ın tam anlamıyla normalleşmesi için ülkede uluslararası ticaret ve yatırımı güçlendirecek bir uluslararası bankacılık sisteminin tam anlamıyla işler hale gelmesinin önemi açıktır. Zira, Sudan'ın karşılaştığı en ciddi zorluklardan biri, bankacılık sistemi ve likidite krizidir.

Banka Transferleri ile İlgili Mevcut Durum: Sudan'da yerleşik yabancı yatırımcıların yasal vergilerini ödedikten sonra kalan net kârlarını yurt dışına transfer etmeleri teorik olarak mümkün olmakla birlikte, yukarıda ifade edilen bankacılık sorunları kapsamında ABD Doları cinsinden para transferi yapılmasında hala önemli sıkıntılar bulunmaktadır.

Yukarıda belirtilen durum, gerek Sudan'da yatırım yapmış girişimcilerimizin net kârlarını Sudan dışına transfer etmelerinde gerek bu ülkede proje yürüten müteahhitlik ve teknik müşavirlik firmalarımızın hak ediş bedellerini Türkiye'ye götürmelerinde büyük bir engel teşkil etmektedir.

Mal ticaretine dayalı olan transfer işlemlerinde AVRO temelinde Türkiye'de yerleşik iki özel banka kanalıyla akreditif veya vesaik mukabili ödeme yöntemleri kapsamında transfer yapılabilmeyle birlikte, bu yöntem de her mal ticareti ile işigal eden firmanın her zaman rahatlıkla kullanabileceği bir esneklik ve verimlilikte işlememektedir.

Yukarıda ifade edilen problemler nedeniyle çoğu zaman firmalarımız gerek ihracat bedellerini nakit olarak tahsil ettiklerinde gerek müteahhit ve teknik müşavir firmalarımız projelerine ilişkin hak edişlerini aldıklarında, bu paraları aracılık hizmetleri yapan merdiven altı firmalara yüksek komisyon bedelleri ödeyerek Türkiye'ye götürmek durumunda kalmaktadırlar.

Bahse konu zorluklar nedeniyle, ihracatçı, yatırımcı ve/veya müteahhit-teknik müşavir firmalarımızın kazançlarını Türkiye'ye yasal yollardan transfer edebilmeleri için,

- İhracatlarının karşılığını AVRO bazında akreditif veya vesaik mukabili ödeme kabiliyeti bulunan Sudanlı firmalarla iş yapmaları,
- Örneğin Dubai gibi üçüncü bir ülkeden ödeme kapasitesi bulunan firmaları tercih etmeleri,
- Müteahhit ve Teknik Müşavir firmalarımızın hak edişleri için mümkünse Dirhem esasında sözleşme imzalayarak bu paraları banka kanalıyla Dubai gibi üçüncü bir ülke üzerinden Türkiye'ye getirmeye çalışmaları,

Tarzında bazı yöntemleri uygulamaları mümkün bulunmaktadır. Bu yöntemler firmalarımızın maliyetlerini kısmen artırabilecek olsa da merdiven altı aracılara fahiş komisyonlar ödenmesi mecburiyetini azaltabilecektir. 32 sayılı Karar gereğince ihracat bedellerin 180 gün içinde yurda getirilmesi mecburiyetine ise Sudan özelinde istisna tanınmış bulunmaktadır.

Vizeler

Sudan'da daimî ikamet ve çalışma izni almak isteyen yabancıların Sudan yetkili hastanelerince düzenlenmiş sağlık raporu ibraz etmeleri gerekmektedir. "Hepatit B ve HIV+" olan kişilerin ikamet ve çalışma izni verilmez ve bu kişilerin bir daha ülkeye girmemeleri için pasaport bilgileri kayıt altına alınır. İkamet ve çalışma izinlerinin yenilenmesi için de yine sağlık testinin tekrarlanması zorunludur. Daha önce hasta olmadığı halde sonradan yapılan testte Hepatit B ve HIV hastası veya taşıyıcısı oldukları tespit edilen yabancıların izinleri yenilenmez ve ülke dışına çıkartılarak bir daha girişlerine de izin verilmez. Özellikle Türk firmalarının üstlendikleri müteahhitlik projelerinde Türkiye'den işçi getirmeleri konusunda bugüne kadar problem yaşanmamıştır.

Kaynak: T.C. Sudan Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği